

Ett gestaltungsprogram för Årstaparken, Uppsala

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur, Uppsala
Examensarbete för yrkesexamen på landskapsarkitekturprogrammet
EX0504 Självständigt arbete i landskapsarkitektur, 30 hp
Nivå: Avancerad A2E

© 2018 Elvira Bäckström, e-post: elvirabackstrom@hotmail.com
Titel på svenska: Stråk: Ett gestaltungsprogram för Årstaparken, Uppsala
Title in English: Paths: A design program for Årstaparken, Uppsala
Handledare: Ylva Dahlman, SLU, institutionen för stad och land
Examinator: Kerstin Nordin, SLU, institutionen för stad och land
Biträdande examinator: Anna Robling, SLU, institutionen för stad och land
Omslagsbild: Illustration av författaren,
Övriga foton och illustrationer: Av författaren om inget annat anges.
Upphovsrätt: Samtliga bilder/foton/illustrationer/kartor i examensarbetet publiceras med tillstånd från
upphovsman. Originalformat: A3
Nyckelord: gestaltning, miljonprogram, orienterbarhet, stråk, Årsta
Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Förord

Detta examensarbete är den sista delen av min landskapsarkitektutbildning vid SLU, Ultuna. Arbetet som följer, har öppnat mina ögon för vikten av mitt framtida yrke och de platser jag i min yrkesroll kommer att gestalta. Att gestalta en miljonprogramspark med fokus på att bevara dess värden har påmint mig om värdet platserna vi använder i vår vardag har, och vilken roll de spelar i våra dagliga liv.

Jag vill tacka min handledare Ylva Dahlman för mycket stöd och värdefull hjälp genom hela processen som har resulterat i det här arbetet. Jag vill även tacka Tengbom arkitekter i Uppsala för kontorsplats under tiden jag skrivit arbetet. På Tengbom har jag blivit hjälpt och inspirerad av att omges av duktiga och kreativa människor med mycket kunskap. Jag vill även tacka mina klasskamrater som hjälpt till med granskning och kritik. Slutligen ett stort tack till min sambo Filip Lönnström.

Ultuna, juni 2018

Sammanfattning

Första gången jag besökte Årstaparken var i samband med en inventering under min praktik våren 2017, mitt första intryck var att parken var stor med mycket grönska och svår att orientera sig i.

Årstaparken är byggd som en del av miljonprogrammet. Typiska kännetecken för miljonprogramsparkar är att de är större oprogrammerade grönområden med stora gräsmattor och få inplanerade aktiviteter. Idag är ett stort antal av strukturerna från miljonprogrammet över 50 år gamla och många av parkerna är just nu under planeringsstadiet att rustas upp. Ett av de miljonprogramsområden som är under projektering är Östra Sala backe i Uppsala. Årstaparken är en stadsdelspark som ligger i framtida Östra Sala backe.

Syftet med det här arbetet är att undersöka hur en miljonprogramspark kan utvecklas utifrån medborgares önskemål utan att parkens befintliga karaktär försvagas. Arbetet kommer att undersöka frågan;

-Hur kan ett övergripande gestaltungsförslag för Årstaparken utformas med fokus på orienterbarhet och önskemål från medborgare.

Arbetet har haft gestaltning som metod och utgått ifrån Bryan Lawsons (2005) modell i tre steg som består av analys, syntes och utvärdering. Min metod har utifrån detta delats in i underkategorierna platsanalys, analys av en medborgardialog för Östra Sala backe samt generering av inspiration. Metoden har lett fram till en bärande idé och program för platsen. Resultatet från medborgardialogen ligger till grund för de föreslagna aktiviteterna i gestaltungsförslaget. Platsanalysen ligger till grund för programmet för stråkhierarkierna i parken. Programmet utgörs av en programplan med tillhörande programpunkter som betonar vikten av att bevara Årstaparken som ett stort grönområde och miljonprogramspark.

Programmet strävar efter att öka orienterbarheten i parken samt tillföra aktivitet och liv. Målet är att tillgängliggöra parken för människor i olika åldrar och göra parken till en naturlig mötesplats.

Programmet utvecklades via skissande av den bärande idén som fick namnet stråk. Den bärande idén representerar tanken om att med hjälp av stråkhierarkier dela upp den förvirrande strukturen i Årstaparken för att göra den lättare att läsa av och använda. Programmet utgörs av gestaltungsprinciper för fyra typer av stråk med betoning på hur de skiljer sig åt. Stråken i gestaltningen har fått namnen Cirkelstråket, Knytstråken, Parkstråken och Motionsslingorna. Förutom stråkhierarkierna redovisas även en inzoomning på parkens södra del med entréer där gestaltungsgrepp från programmet förtydligas.

Under gestaltungsprocessen av Årstaparken, har jag testat mig fram genom skissande och resonering. Jag har kommit fram till att Årstaparken i synnerhet, och miljonprogramsparkerna i allmänhet är en del av vårt kulturarv. De är viktiga att bevara och bör rustas upp för dagens och framtidens användare med varsam hand.

Summary

The first time I visited Årstaparken was in conjunction with an inventory of the nearby Årsta torg during my internship at Tengbom architects in the spring of 2017. When doing inventory of Årsta torg I also took the chance to visit Årstaparken. My first impression of the park was a large park with plenty of greenery that was hard to read. The paths had a confusing structure, unclear for a first time visitor.

Årstaparken was built as part of miljonprogrammet, which was a housing programme in Sweden in the 60's and 70's that addressed the housing shortages by building a million new homes over a period of 10 years. The outdoor environments in connection to the homes were lacking in quality, and therefore larger parks and recreational areas were commonly built as compensation during the million program. Årstaparken is a typical park of the 60-70's in Sweden. The park has a number of artificial hills that are made of construction material collected from the adjacent residences. Another typical feature of a park built during the millionprogram is a vast unprogrammed green area with large lawns and few planned activities.

Today, many of the structures that were built as part of the programme are over 50 years old. The parks built at this time are today worn and not adapted to the needs of modern society. Because of that, many of the parks in major cities are currently under construction to be refurbished or rebuilt to accommodate the needs of today.

One of the millionprogram areas currently under construction is Östra Sala backe in Uppsala where the plan is to merge the districts Årsta and Östra Sala backe in the eastern parts of Uppsala. The project extends over 10 years and the goal is to be an innovative, green and sustainable district. Årstaparken is a big park located in Årsta, which purpose will change with the redesign of Östra Sala backe. The role of the park will change from a park on the outskirts of a city to a district-park that will provide recreation and a green space for people from all over Uppsala.

The objective of this master thesis is to explore how a park from miljonprogrammet can be developed in line with the requests of a civic dialogue without damaging the existing character of the park. The proposal will attempt to explore and provide an answer to the question:

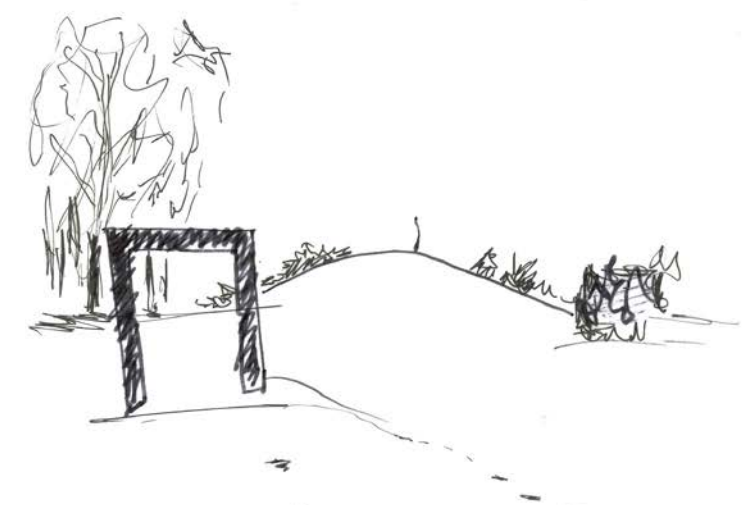
-How can a proposal for Årstaparken be designed with legibility as its focus, and at the same time take into consideration the request of a civic dialogue.

The thesis has used design as its method based on Bryan Lawson's (2005) model. Lawson's model for design divides the process in three steps; analysis, synthesis and evaluation. My method has furthermore been divided into subcategories such as site analysis, analysis of a civil dialogue, gathering inspiration and the study of reference projects. The method has led to a concept for the design as well as a programme for the site. Sketching provided a tool throughout the entire design process. During this process, different ideas were explored, sketches were used to ask questions that were answered with new sketches. This led to discarding of ideas and the generating of new ones. In parallel, reference projects were studied which gave inspiration and new perspective to the sketching process. The inspiration projects consisted of Husbyparken in Tensta, Stockholm and Vivallakullen in Örebro.

In the analysis Årstaparken was analyzed through a spatial analysis of the site. Per Stahlschmidt et al (2017 p.79) describes a spatial analysis as the analysis of an environment through the senses (primarily sight). The main part of the analysis is focused on Årstaparken as a whole and how the different parts of the park are connected to each other, as well as the experience of passing through the park. The result of the site analysis presented the picture of Årstaparken as a large green and unprogrammed park that is popular but left empty and abandoned for large parts of the day and year.

The greatest assets of the park is its size, the vastness of the green area with existing full grown vegetation and activities such as a hill for sledge riding and the football fields. The main challenge on the site are that it's hard to find your way in the park and visitors don't know where to go, or what to do in the park. Another challenge is the lack of seating and activities (beyond football).

The civic dialogue for Östra Sala backe consisted of an activity day with a workshop. In addition people were also given the opportunity to provide further information at the municipality website. The opinions were very similar. The most common requests were the those of an outdoor gym, a flower garden, a yard for letting your dog run unleashed, opportunity for growing food through urban farming and an increased number of playgrounds for young children.

Big open surfaces in the park and the contrast against the sculpture.

The results of the civic dialogue has provided a foundation in planning for activities in the design program. The site analysis has in turn provided a foundation for the structure of the park and how to obtain a higher level of legibility and orientation.

The program of the design proposal consists of a plan and the following bullet points:

- Increase the legibility of the park through comprehensive design, new hierarchies among the paths and a more prominent main entrance.
- Designing for activity that provides increased opportunities for relaxation and recreation.
- Preserve character of the park as a large green space and the specific identity of park built during miljonprogrammet.
- Connect and link the park with its surroundings.
- Make the park accessible and easy to use for people of different ages and make it a natural meeting place.

The programme led to the development of a main concept for the design proposal. The name of my concept is Paths. The concept represents the idea to use different hierarchies of paths to organize the confusing structure of Årstaparken and thereby make it easier to understand and use. The paths will organize the parks center and connect it with the surrounding green areas, and thereby create added value in the new eastern Uppsala. The concept proposes letting the park remain filled with greenery, and ad life and activity. Using distinct paths to easily understand and enjoy the park to make it reach its full potential. My proposal consists of design principles for four types of paths with emphasis on how they differ from one another. The proposal consists of the following categories of paths;

1. The circular path
2. Connecting streets
3. The park-walk
4. The fitness and exercise tracks

The circular path that closes around the center of the park is characterized by the ground material consisting of concrete tiles, the lights that illuminates the trees from underneath and the distinct red bench recurring along the entire path.

The connecting streets links the center of the park to surrounding green areas, which creates added value for both the park and the eastern Sala backe as a district. The connecting street is mainly characterized by the birches (*Betula pendula*) along with recurring bright red lighting posts continuous along the path.

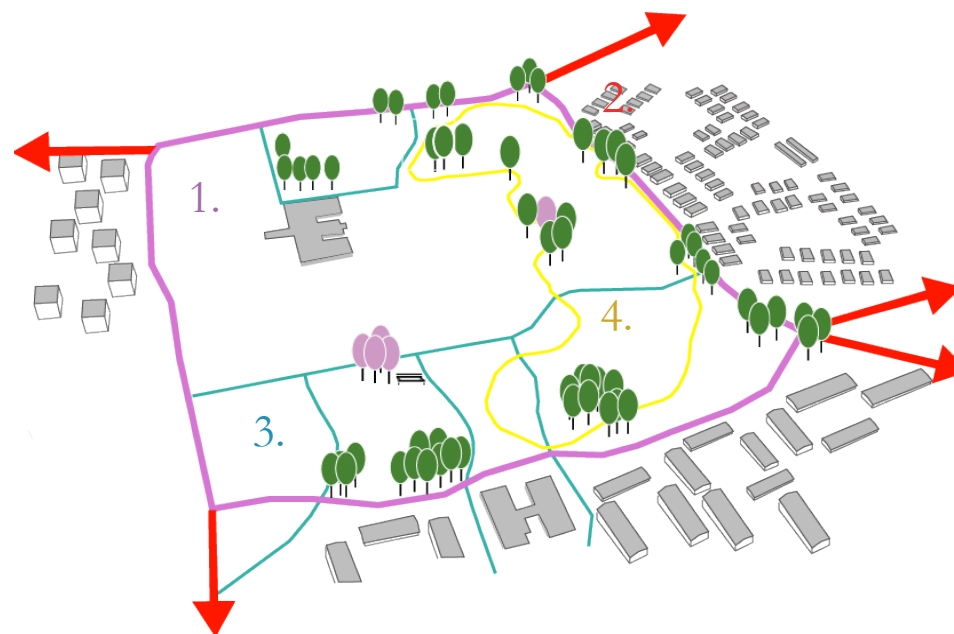

Illustration of the designconcept Paths, showing the extent of the different path hierarchies.

The third type of path consists of the the green park walk. The park walk is characterized by the detailed material of tiles made of natural stone, and the open character. The path is suitable for pedestrians only. The green path divides the park in smaller spaces while retaining an open park. The lighting consists of lower bollards.

The last type of path is the exercise and fitness tracks. The paths are divided in two different tracks. The first follows the original track trough the center of the park, the second consist of a longer loop through the center of the park and continuing past the outdoor gym towards Boktryckarparken. The exercise and fitness tracks have a alternaty open and closed character and are well lit by high lighting posts and the ground material consists of gravel.

In addition to the path-hierarchies, the proposal also contains a more detailed example of how the design principals of the proposal could be applied to the site.

Troughout the designprocess for Årstaparken worked trough sketching and reasoning. My conclusion is that Årstaparken in particulat and miljonprogramsparker in general is a part of our cultural heritage. They are important to preserve and should be restored for people today and in the future carefully.

Innehållsförteckning

Introduktion.....	9	Analys av medborgardialog.....	18	Diskussion	30
Bakgrund.....	9	Aktivitet	18	Metod	30
Projekt Östra Sala backe	10	Mötesplatser/sociala värden	18	Platsanalys.....	30
Årstaparken.....	10	Gröna värden	18	Avgränsningar.....	30
Kort om Årstaparkens historia.....	10	Praktiska åtgärder/ trygghet och säkerhet.....	18	Analys av medborgardialog.....	30
Årstaparkens betydelse i Uppsala.....	10	Struktur.....	19	Gestaltning	31
Problemformulering.....	11	Identitet och karaktär.....	19	Resultat	31
Syfte.....	11	Sammanfattning.....	19	Program	31
Frågeställning	11	Medborgardialog+platsanalys=sant.....	19	Förslaget som exempel för andra miljonprogramsparker.....	32
Avgränsning	11	Bärande idé	20	Årstaparken	32
Metod.....	12	Stråkprinciper.....	20	Slutsats	32
Arbetsprocessen.....	12	Program.....	21	Källförteckning	33
Platsanalys.....	13	Cirkelstråket.....	22		
Analys av medborgardialog.....	14	Knytstråken.....	23		
Referensprojekt och inspiration.....	14	Parkstråken.....	24		
Gestaltning	15	Motionsslingorna.....	25		
Resultat.....	16	Stråkhierarkier och möten.....	27		
Platsanalys	15	Gestaltning i detalj.....	27		
Stråk och entréer	16	Genomgående element i gestaltningen	27		
Växter	16	Finrummet	28		
Målpunkter	16	Huvudentrén	28		
Barriärer.....	17	Återkoppling	29		
Rumslighet och karaktär	17	Återkoppling till platsanalysen	29		
Sammanfattning av tillgångar och utmaningar på platsen.....	17	Återkoppling till programmet	29		
		Återkoppling till medborgardialogen	29		

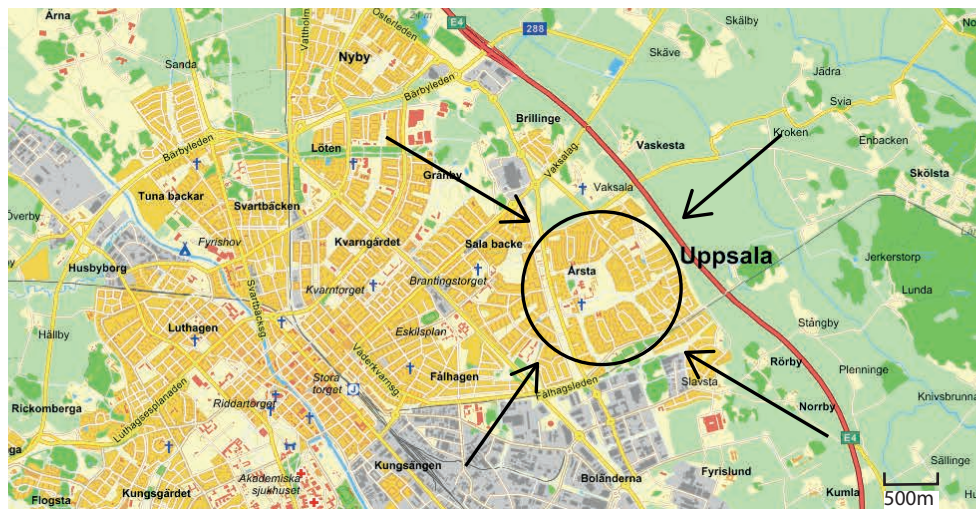

Fig1: Karta över Uppsala, Årstaparken markerad inom svart cirkel .
Bearbetad karta (Eniro 2018-04-15)

Introduktion

Första gången jag kom i kontakt med Årstaparken var våren 2017 då jag under min praktik på Tengbom arkitekter var med i ett projekt som handlade om gestaltningen av det nya Årsta torg. Jag visste innan mitt besök att Årstaparken låg i anslutning till Årsta torg men när jag passerat torget och möttes av träd, buskar och vägar som ledde i olika riktningar blev jag förvirrad. Är det här som är Årstaparken, vart går man för att komma till den riktiga parken? När jag väl kommit in i parken var det första som slog mig storleken och de stora arealen av oprogrammerad gräsmatta. När jag därefter gick genom parken avslöjades och doldes nya vyer allt eftersom jag rörde mig. Jag blev förvirrad över åt vilket håll jag skulle gå och vilka vägar som var stråk i parken och vilka vägar som lämnade den. Parken var svår att läsa och orientera sig i. Något jag inte reflekterade över just då men som under arbetet återkommit i mina tankar är parkens unika roll i Uppsala, inte bara som grönyta utan som bevarad miljonprogramspark och en viktig bortglömd del av vårt gröna kulturarv.

Bakgrund

Årsta är en stadsdel belägen i nordöstra Uppsala mellan Gränby och Fyrislund. Den gemensamma samlingspunkten i stadsdelen utgörs av Årsta centrum med en matbutik, vårdcentral, förskola och ett antal mindre verksamheter. Stadsdelen Årsta byggdes i slutet av 1960-talet som en del av miljonprogrammet. Enligt miljonprogrammets ideal skulle byggandet ske snabbt och billigt (Ström 2006). Årsta byggdes, till skillnad från många andra miljonprogramsområden med en annorlunda tanke. Varierade boendeformer med blandade radhus, lägenhetshus och villor skulle öka mångfalden i området enligt Lennart Pedersen, en av landskapsarkitekterna som var med och skapade Årsta (Ström 2006).

Målet med miljonprogrammet i Sverige var att bygga en miljon nya bostäder under tio års tid för att utrota bostadsbristen som rådde i början av 1960-talet. Målet nåddes och dessa lägenheter utgör idag fortfarande en betydande andel av våra bostäder (Andersson 2000). Byggandet under miljonprogramstiden var effektiviserad hopsättning av prefabricerade delar till färdiga byggnader, alla med liknande utseende och funktion (Stockholms Stad 2017). De nya byggt teknikerna innebar att hantverksmässigt murande försvann och ersattes av platsgjutning av betongmurar och montering av färdiga fasadelement gjorda i fabrik (Björk et al. 2012). Byggandet under miljonprogrammet krävde en total markomvandling för att skapa plats för husgrunder och de maskiner som skulle bygga dem. Under 1940- och 50-talen hade byggnadernas placering anpassats efter landskapets form men under miljonprogrammet anpassades terrängen efter byggnaderna och byggplatsen. Detta resulterade i hårt packade sprängstensterrasser som utgjorde en dålig jordmån för nyplanterad växtlighet. Resultatet blev en torftig närmiljö för de boende (Stockholmstad 2017). Det rationella byggandet fick påtagliga konsekvenser för landskapet. De befintliga nyansrika gröna miljöerna med träd, berghällar och naturliga markkonturer avlägsnades för att få en slät schaktbotten. Parkbegreppet från femtiotalet som innebar att destilera fram natur i närheten av bostaden övergick till parkproduktion. Där liv försökte odlas fram med olika jordlager lagda i rekommenderade tjocklekar (Andersson 2000).

Växterna som planterades producerade i stora mängder på plantskolor. Tidigare hade staden varit självförsörjande med växter från egna plantskolor men på grund av de stora kvantiteter som efterfrågades inhandlades nu växter från danska, tyska och holländska plantskolor. Även den estetiska aspekten av utformningen av parkerna blev en fråga om rationell hantering. Gestaltningarna baserades på tydliga rekommendationer angående aspekter som stamavstånd och avstånd till lägenhetsdörren. Ritningarna för parker och bostadsnära natur blev schablonartade för att kunna tillämpas på så många platser som möjligt (Andersson 2000).

För att kompensera för den täta bebyggelsen anlades större parker eller Parkstråk i anslutning till bostadsområden, så som Järvafältet eller Sätterskogen i Stockholm. Större grönområden utformades med rekreationsanläggningar som koloniområden, idrottsplatser, friluftsbad eller naturpedagogiska slingor (Stockholmstad 2017). I många fall användes schaktmassorna för utformningen dessa grönområden, där de placerades ut som konstgjorda kullar i landskapet och blev populära utkiksplatser (Andersson 2000). Ett exempel på detta är Hässelby gård i Stockholm som är byggt på fyllnadsmassorna från närliggande byggprojekt (Stockholm stad 2017). Man kan även se exempel på den typen av stukturer av i Årstaparken med sina många konstgjorda kullar (i mindre skala än till exempel Hässelby gård) som tydligt visar att det är en park byggd i miljonprogrammets anda. Idag är många av strukturerna som byggdes som delar av miljonprogrammet över 50 år gamla och därför är många av miljonprogramsparkerna slitna och inte anpassade till dagens behov. Många av parkerna i våra större städer är under planering att rustas upp eller byggas om för att anpassas till dagens behov. Exempel på detta är Gullingeparken i Tensta (Lilja 2018), Saxons park i Brickebacken, Örebro (Örebro kommun 2018, a) och Bellevueparken i Malmö (Malmö stad 2018). Ett av de miljonprogramsområden som är under planering är Östra Sala backe i Uppsala.

ÅRSTA TORG IDAG

Fig2: Illustration över ny planerad förtätning i anslutning till Årsta torg.
Illustration: Juul Frost arkitekter (Uppsala kommun, 2018)

Projekt Östra Sala backe

Målet med Uppsala kommuns planprogram för Östra Sala backe (Uppsala kommun 2010) är att knyta samman stadsdelarna Sala backe och Årsta. Projektet sträcker sig över 10 års tid och ska skapa en sammanhängande struktur och därigenom läka stadsväven i Uppsalas östra delar. Syftet är att möjliggöra fortsatt stadsutveckling och att knyta samman befintliga stadsdelar till en sammanhållen stadsväv, samt att främja hållbarhet och innovation. Östra sala backe ska skapa spännande rum och platser som erbjuder variation och mångfald för dess invånare (Uppsala kommun 2010). Projekt Östra Sala backe är uppdelat i 4 etapper där Årsta centrum och Årstaparken ingår i etapp 2. Etapp 2 utgörs av planeringen för området runt Årsta torg och i förlängning Årstaparken. Det nya området runt Årsta torg kommer att utgöras av 4 nya kvarter med cirka 400 nya bostäder, planen innehåller även befintlig vårdcentral och ett nytt centralt torg. Byggnaderna förelås vara mellan fyra och sju våningar. De nya byggnaderna kommer ha en blandning av upplåtelseformer (Uppsala kommun 2018, b). För att redovisa boende i områdets åsikter och önskemål har en medborgardialog tagits fram av Uppsala kommun i samarbete med White arkitekter.

Fig3: Markerat planområde som visar omfattningen av Årstaparken enligt Uppsala kommuns parkplan. Bearbetad karta (Eniro 2018-06-18)

Årstaparken

Årstaparken är enligt Uppsala kommun en av Uppsalas största parker och en tidstypisk stadsdelspark från 1970-talet med höga trädgrupper/buskage och stora öppna fält för lek och idrott (Uppsala kommun 2010). Parkens mark utgörs av befintlig stadsdelspark och kvarterspark. Till området räknas i det här arbetet även Årsta Torg som idag utgör en av entréerna till området. Parken består idag av ett större centralt parkrum med gröna stråk som sträcker sig i fyra olika riktningar. Stråken som tillhör parkområdet, går mellan bostadsområden och ansluter till omgivande områden och målpunkter. Arkitekten Lennart Pedersen har anlagt konstgjorda kullar av överblivna schaktmassor som ger både en böljande lekfull karaktär och rumslighet. Kullarna fungerar även som pulkabackar på vintern. Årstaparken kännetecknas av den öppna, ljusa gröna karaktären, kullarna och trädgrupperna/buskagen. Det finns gott om plats för lek och idrott med fotbollsplaner, fria ytor och pulkabackar. Parken är idag sliten och i behov av upprustning. Uppfräschning behövs för såväl ytskikt och vegetation (Uppsala kommun 2010). De drag som kännetecknar Årstaparken är dess öppenhet och stora oprogrammerade yta.

Kort om Årstaparkens historia

Erik Laufors skriver i boken Uppsalas gröna historia att Årstaparken är anlagd på klassisk trädgårdsjord och har tidigare använts som centrum för Uppsala handelsträdgårdar där växter odlades för att sedan skickas till Stockholm. Idag finns av handelsträdgården endast kvar några fruktträd på platsen tillsammans med enstaka solitärer av alm, lönn och björk (Nevéus, Lundh & Laufors 1987).

Årstaparkens betydelse i Uppsala

Uppsala är en stad med ett väl utvecklat parkprogram och många olika typer av parker. Som parktätast är det i de centrala delarna av staden där det finns gott om äldre små parker att besöka. I utkanten har de flesta stadsdelar sin egen stadsdelspark som kompletteras av olika kvartersparker och småparker spridda över staden. Uppsala kommun har tagit fram en plankarta för alla Uppsalas stadsdelsparker, kvartersparker och småparker. Årstaparken är en av Uppsalas stadsdelsparker. En stadsdelspark definieras som en park som är minst 400 hektar och har en samlad form som ger plats för flera olika aktiviteter, samtidigt som den ger möjlighet att uppleva rofylldhet. En stadsdelspark har större befolkningsunderlag än en kvarterspark (Uppsala kommun 2014). I kommunens parkplan kan man läsa att Årstaparken tillsammans med Källparken täcker behovet för en större park i hela östra delen av Uppsala. Källparken är dock mindre till storleken. Årstaparken har en för Uppsala unik sammansättning av längre promenadstråk, plats för traditionell parklek och samtidigt möjlighet för ro och avskildhet. Årstaparken har en viktig roll som rekreationsområde och utrymme för aktiviteter som lek, hundrastning och motion (Uppsala kommun 2014).

Problemformulering

Årstaparken har stått i princip oförändrad i 50 år och är i stort behov av en upprustning. Men parken behöver förändras även inom andra aspekter. Allt eftersom Uppsala förtätas och stadskärnan utvidgas öster ut förändras parkernas roll. I parken idag är orienterbarheten mindre bra och behöver förbättras för att parken ska kunna uppfylla sin fulla potential. Det finns få saker att göra för besökare. Årstaparken behöver kunna fylla områdets behov och ha plats för rekreation, vila och lek.

Syfte

Att undersöka hur en miljonprogramspark kan utvecklas utifrån medborgares önskemål utan att parkens befintliga karaktär försvagas.

Frågeställning

-Hur kan ett övergripande gestaltungsförslag för Årstaparken utformas med fokus på orienterbarhet och önskemål från medborgare.

Avgränsning

Arbetets geografiska avgränsning för analys och programplan har jag definerat i enlighet med fig5. Avgränsningen har gjort det möjligt att studera området som en helhet och hur Årstaparken kopplar till omgivande områden. Utifrån analys och program har jag fokuserat arbetet på den södra delen av Årstaparken (fig5) där jag bedömer att gestaltungsförändringar kan ge störst effekt för parken som helhet och där principlösningar från programmet exemplifieras i större detalj. Jag har valt att inkludera Årsta torg inom avgränsningen då det är en viktig entréplats.

I gestaltungsprogrammet kommer jag att ha befintlig situation för Årstaparken som utgångspunkt, eftersom planer för nya Östra Sala backe är i ett skede där ändringar frekvent förekommer. Arbetet har fokus på en förbättrad orienterbarhet och att ta fram ett gestaltungsprogram i enlighet med medborgarnas önskemål.

Fig4: Avgränsning för platsanalys och program.

Fig5: Avgränsning för gestaltungsförändringar i större detalj.

Metod

Arbetets metod följde ordningen av en gestaltungsprocess enligt Brian Lawson (2005), med en växelverkan mellan analys, syntes och utvärdering. Arbetet inleddes med två platsbesök då platsens förutsättningar analyserades. Parallellt med platsanalyserna lästes och sammanfattades en medborgardialog för Östra Sala backe beställd av Uppsala kommun och utförd av White arkitekter (White, u.å). Medborgarna fick även möjlighet att ge ytterligare åsikter på kommunens hemsida som jag har defenierat som en del av medborgardialogen (Uppsala kommun, 2016). Dessa steg utgjorde analysfasen i gestaltungsprocessen. Medborgardialogen sammanfattades utifrån perspektivet vad som var relevant för en gestaltning av Årstaparken. Tillsammans ledde platsanalysen och analysen av medborgardialogen fram till programmet för gestaltungsförslaget. Syntesfasen i gestaltungsprocessen utgjordes av parallellt skissande och inspirationssamlande som resulterade i ett koncept och ett gestaltungsförslag. När förslaget står klart kan det utvärderas för vidare gestaltning i större detalj, detta utgör utvärderingsfasen.

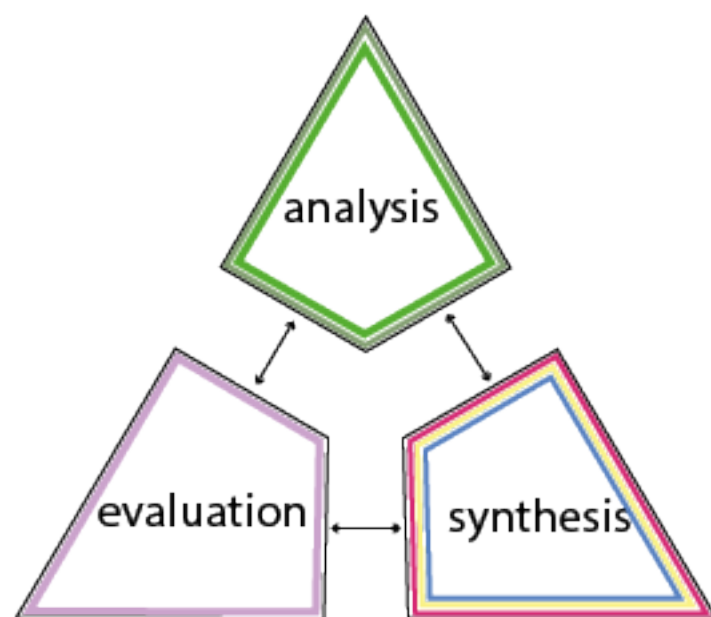

Fig 6: Modell av designprocessen (Lawson 2005 sid, 40).

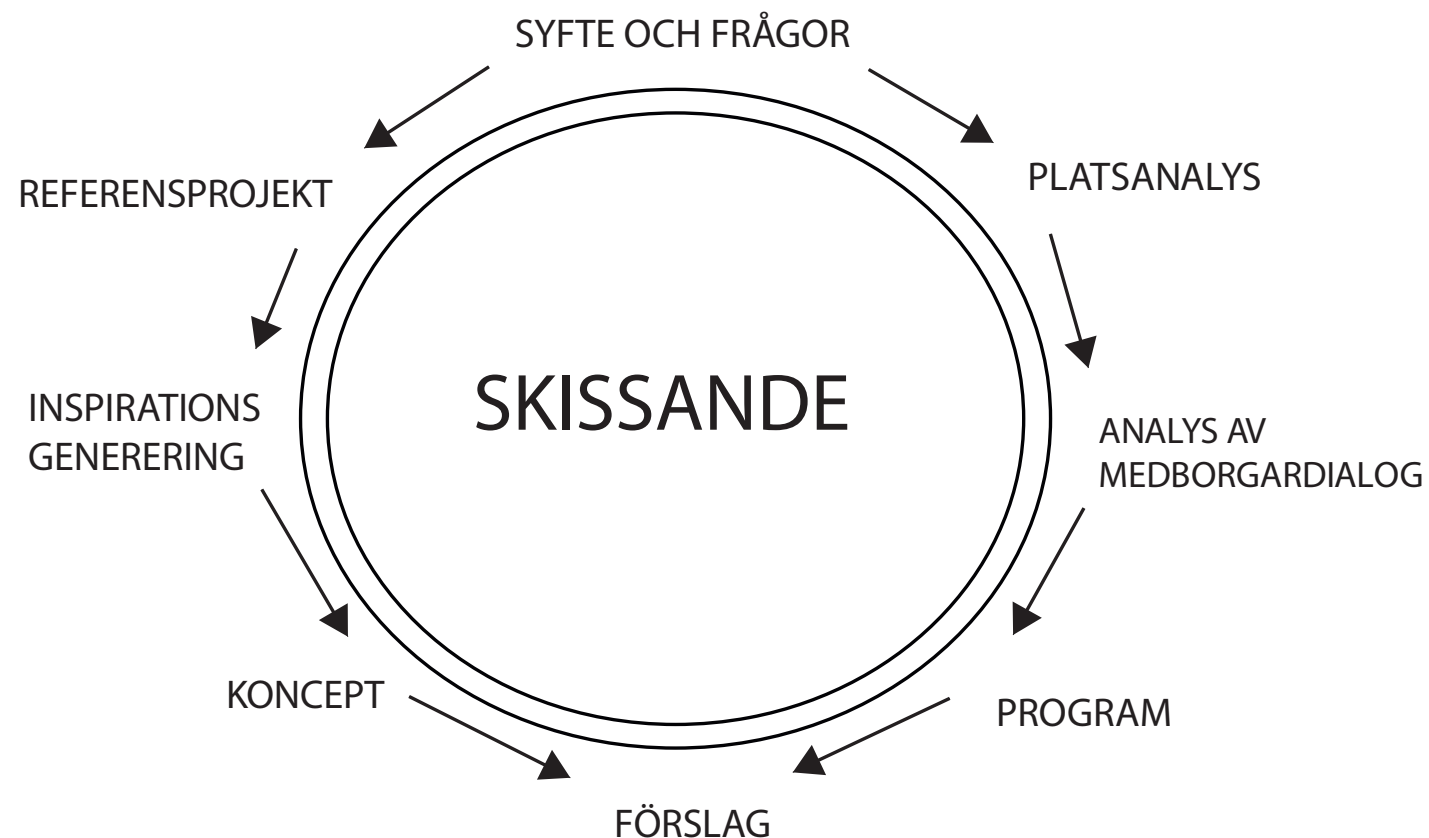

Fig 7: Skiss över arbetsprocess.

Arbetsprocessen

Arbetsprocessen för det här arbetet har kontinuerligt använt skissandet som medel att leda processen frammåt. Syfte och frågeställning har gått med skissandets hjälp via platsanalys och medborgardialog till ett program. Inspirationen till förslaget har via studier av referensprojekt och inspirationsgenerering resulterat i ett program. Tillsammans har program och koncept utgjort grunden för ett gestaltungsförslag för Årstaparkens södra del.

Platsanalys

Min platsanalys gjordes under två platsbesök den 6/2 och 9/3. Det första platsbesöket ägde rum mitt på dagen då det snöade. Det andra platsbesöket var en klar förmiddag med snö som täckte marken. Platsbesöken hade olika huvudfokus, under det första platsbesöket nedtecknades en överblick över platsen, viktiga platser för en framtida gestaltning fotades, och på en översiktlig plan markerades viktiga objekt, siktlinjer och målpunkter. Viktiga målpunkter och entréer utforskades mer utförligt genom skissande i samma format med svarta tuschpennor av varierande tjocklek. Det snabba formatet resulterade i enkla snabbskisser.

Efter det första besöket ritades utkast till en analysplan där element på platsen analyserades med egna ord och anteckningar på ett utskrivet ortofoto. Under det andra platsbesöket studerades parken närmare med fokus på de platser som jag från tidigare besök och studier av kartor bedömde som mest relevanta för gestaltungsförslaget. Första platsbesöket fokuserade på parkens centrala delar och det andra på helheten av de centrala delarna tillsammans med anslutande gröna stråk. När platsbesöket avslutats sammanställdes informationen och presenterades i form av analysplaner.

Under platsanalysen utvärderade jag konkreta element som siktlinjer, rumslighet och vägar men även mer subtila egenskaper som kvalitet på grönska, variation i karaktär och känsla på platsen.

Till hjälp att formulera intrycken från platsanalysen har jag använt mig av en visuell rumsanalys som beskriven i boken Landscape analysis av Per Stahlschmidt et al (2017 s.79). I boken beskrivs en rumslig analys som upplevelsen av en miljö genom våra sinnen, med fokus på synintryck. Den största delen av analysen är fokuserad på Årstaparken som helhet, hur de olika delarna är länkade till varandra och upplevelsen när man som besökare färdas igenom parken.

Fig8: Inventeringsskiss av stora öppna ytor i parken som bryts av mot befintlig skulptur, öppenheten är avgörande för parkens karaktär.

Analys av medborgardialog

I augusti 2013 genomförde Uppsala kommun en medborgardialog för att få bättre kunskap om hur boende i Årsta och Sala backe använder och upplever Årsta centrum och Årstaparken. Dels ordnades en aktivitetsdag vid Årsta centrum, och dels intervjuer i fokusgrupper. Ungefär 150 till 200 personer besökte aktivitetsdagen. Ytterligare utrymme att lämna önskemål om Årstaparken gavs på Uppsala kommuns hemsida, till och med den 2 juni 2016 (Uppsala kommun 2018, b). Dialogen från aktivitesdagen, tillsammans med fokusgrupperna resulterade i ett medborgardialogdokument för Uppsala kommun som genomfördes av White arkitekter (White, u.å) och en kortare sammanfattning av dokumentet av Uppsala kommun (Uppsala kommun, u.å). De dokument som utgör underlaget för min analys är:

1.Medborgardialogdokument för Uppsala kommun (White u.å)

2.Sammanfattning av medborgardialogdokument (Uppsala kommun u.å)

3.Övriga åsikter från uppsala kommuns hemsida (Uppsala kommun, 2016)

Sammanställningen av medborgardialogen från workshop och fokusgrupper utfördes av White arkitekter. Utifrån den sammanställde Uppsala kommun även en kort tvåsidig sammanfattning. Det här arbetet har utgått ifrån Whites sammanställning tillsammans med de önskemål som lämnades på Uppsala kommuns hemsida. Synpunkterna från medborgardialogen har många gemensamma teman, utifrån dem kan man dela in synpunkterna i kategorier för att få en bättre överblick över önskemålen.

Genom att dela in synpunkterna i medborgardialogen i sex kategorier har jag tematiskt tagit ställning till vilka önskemål som var relevanta för ett gestaltungsförslag. Kategorierna är;

- Aktivitet
- Sociala värden
- Gröna värden
- Praktiska åtgärder/trygghet och säkerhet
- Struktur (skyltar, orienterbarhet mm)
- Identitet och karaktär

Under kategoriseringen sållades önskemål bort som inte fungerade praktiskt på platsen. Ett exempel på sådana önskemål är att låta två vakter patrullera parken dagtid för allas trygghet. Ett annat är att använda parken till ett stort badhus med tillhörande badplats för hela stadsdelen. Sållades bort gjorde även önskemål som om de förverkligades skulle frånta parken dess nuvarande värden eller karaktär. Samtliga av medborgardialogdokument i föregående stycket har tillsammans med platsanalysen legat till grund för besluten i gestaltungsförslaget. Medborgardialogen har bidragit med inspiration för vilka element och aktiviteter som är önskade och behövs i parken.

Referensprojekt och inspiration

Två referensprojekt valdes ut. Kriterierna var att de antingen skulle vara lyckade upprustningar av parker inom aspekterna identitet och orienterbarhet eller använts sig av brukardeltagande. Ytterligare ett kriterium var att de skulle ligga inom en 20 mils radie från Uppsala så jag kunde besöka dem. Referensobjekten var Husbyparken i miljonprogramsområdet Tensta (Stockholm) som är ritad av Sweco arkitekter och Vivallakullarna i Örebro som är under upprustning av Örebro kommun. Jag studerade mina referensprojekt genom att besöka dem, under platsbesöken antecknade jag unika förutsättningar för platsena och förutsättningar som liknade Årstaparkens. Jag fotade, skissade och noterade saker jag fann lyckade och mindre lyckade i platsernas utformning.

Inspiration införskaffades även genom studier av olika typer av projekt på hemsidor som arkitekten.se, Landezine och Pinterest. Detta användes både för att generera idéer i början av skissprocessen och för inspiration till mer specifika val som mått, material och andra detaljer.

Gestaltning

Gestaltningsprocessen bestod av en växelverkan mellan skissande, och informations- och inspirationssamlande, där målet var att uppfylla programpunkterna för förslaget. I skissprocessen skissade jag i olika skalor, primärt för hand men också i dator och i modell. Det fortgick kontinuerligt från första platsbesök fram till färdig produkt. I början utfördes skissandet till stor del i form av tidskisser, som allt eftersom utvecklades till skisser under längre tid. Intrycken från det allra första platsbesöket har i stor utsträckning påverkat gestaltningen, och format program och koncept.

Mitt första intryck av platsen bekräftade vad jag läst i medborgardialogen (White, u.å), nämligen att det var svårt att förstå vart man skulle gå och vad som väntade där. Som besökare vill man gärna promenera runt i parken men det framstår oklart vilka vägar som lämnar parken. Målet har varit att addera kvalitéer utan att ändra platsens karaktär. Syftet med skissandet var att hitta ett sätt att främja orienterbarheten. För att angripa problemet undersöktes genom skissandet olika typer av vägstrukturer som skulle kunna underlätta för en besökare att förstå platsen. Som ram för skisserna användes anslutning till befintliga viktiga vägar, entréer och målpunkter.

För att experimentera med orienterbarheten på platsen testades idén att arbeta med vegetation i olika tätheter i anslutning till entréer för att dra besökarens fokus dit. Denna idé inspirerades av landskapslaboratoriet i Alnarp som studerades i bildform i början av projektet. Försök gjordes att efterlikna landskapslaboratoriets dynamiska gestaltande med endast en art i olika tätheter. Beslutet togs emellertid att detta skulle se märkligt ut på platsen som i övrigt ger en naturlig karaktär. Det skulle inte framhäva entréerna eller öka orienterbarhet och på grund av det avskrevs idén.

I ett tidigt skede fanns en idé om att arbeta mot ett sammanhängande formspråk och visuellt uttryck på platsen. För att uppnå det kopplades önskemålet om en mötesplats från medborgardialogen samman med konceptet bikupa. Konceptet skulle ha ett strikt hektagonalt formspråk som skulle dela in parken i fler mindre rum. Denna idé undersöktes genom skisser i plan men, påverkade parkens nuvarande karaktär i negativ bemärkelse. Den upptäckten ledde fram till slutsatsen att parkens karaktär är för ömtålig för allt för stora och holistiska designgrepp utan krävde ett mer subtilt gestaltungs-grepp. Sökandet efter en bärande idé fortsatte genom skissprocessen då olika formspråk testades.

Efter skissande av olika möjliga koncept riktades tankarna tillbaka till den första och enkla idén om stråk som medel för ökad orienterbarhet. Stråk som kan knyta samman och leda. Linjer drogs mellan olika målpunkter i olika formationer för att tillslut leda fram till idén om vägarna som den bärande idén. Att skilja stråken åt i material, bredd, belysning, karaktär och omgivande växtlighet skulle ge en besökare känslan av vart han eller hon är på väg. Bytet och övergångar mellan vägar har stora skillnader och kontraster. Konceptet skapades i mötet mellan vägstrukturerna och önskan från medborgardialogen om en mötesplats för människor från olika åldrar.

I processen att utforma hur vägarna skulle se ut användes mycket bildreferensmaterial. Referenserna användes för att se exempel på tydliga möten mellan olika material och hur särskiljningen av vägstrukturer gjorts på andra platser i världen. Här studerades även exempel på olika typer av sittplatser, belysning och andra gestaltungsdetaljer. Målet med skissandet var från början att förtydliga och tillgängliggöra parkens struktur för besökare och samtidigt bevara parkens karaktär. Ytterligare ett mål var att tillföra något till platsen genom att knyta den till andra platser av värde i omgivningen. Ett annat mål var att anpassa parkens funktioner efter önskemålen i medborgardialogen.

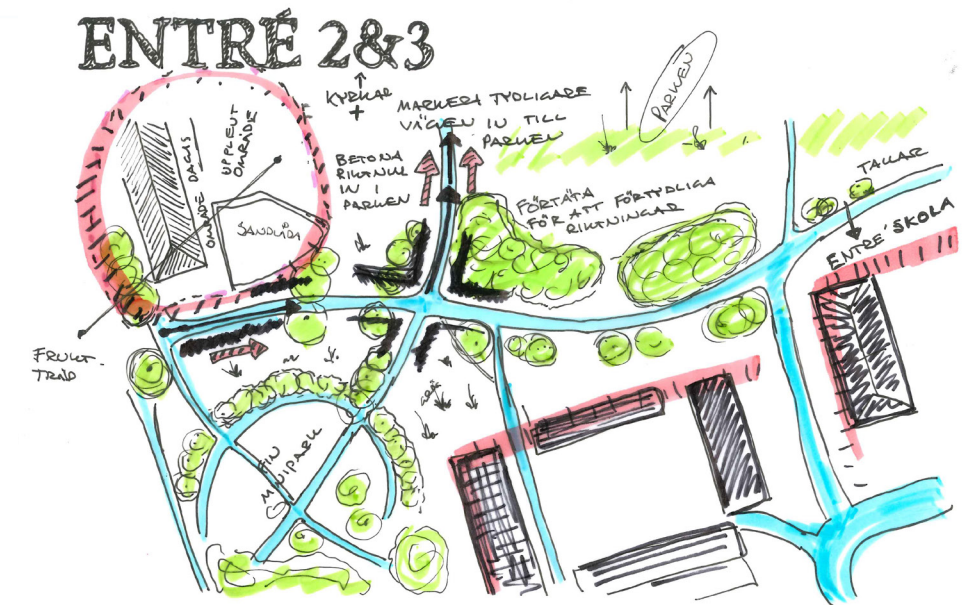

Fig9: Undersökande skiss i plan över tät trädplantering i anslutning till entréer inspirerat av landskapslaboratoriet i Alnarp.

Fig10: Uppmärksamhetsskapande effekt av tät enhetlig växtlighet vid entré. Movium Foto: Anders Busse Nielsen u.å

RESULTAT

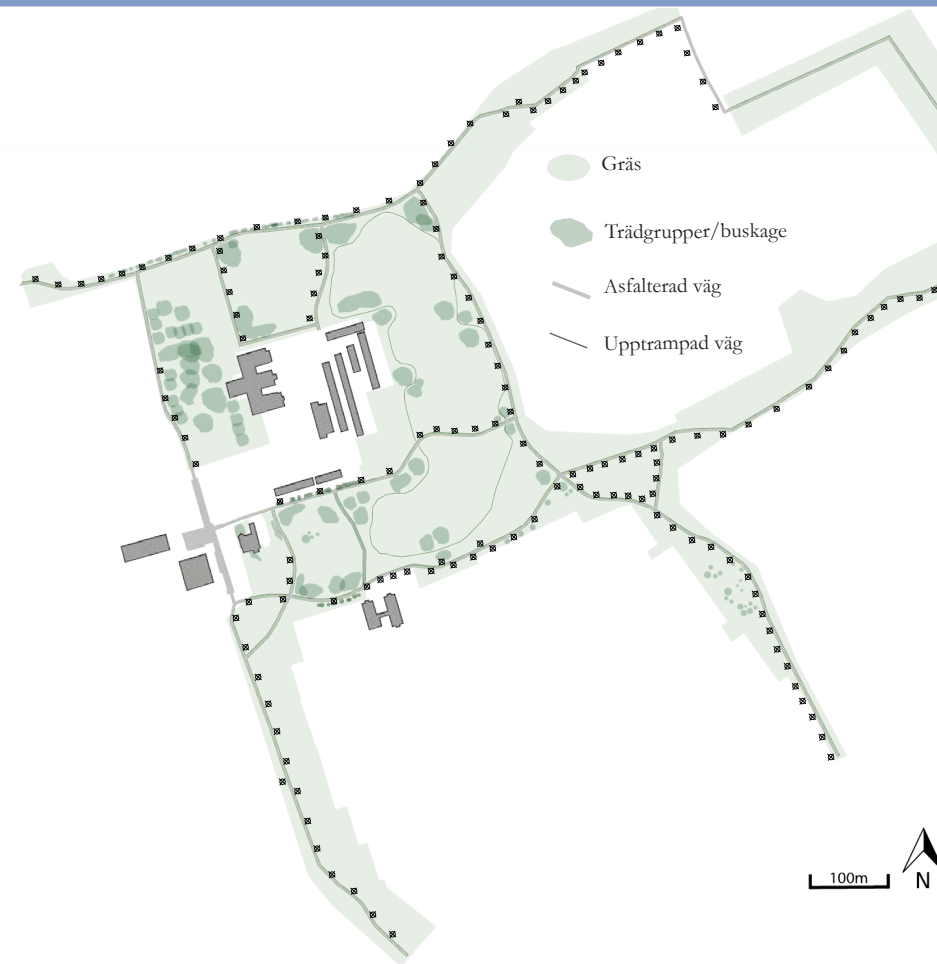

Fig11: Analysplan, parkens struktur skala 1:10 000

Platsanalys

Helhetsintrycket av parken är att det är en stor, öppen och grön park. Parken är svår att orientera sig i och saknar möjlighet för andra aktiviteter än fotboll. Det finns även en stor brist på sittplatser. Detta utesluter en stor grupp människor som inte kan bruka platsen idag. Årstaparken har ett bra och skyddat läge med en lugn karaktär eftersom den omges av låga bostadsområden. Parken är öde under långa tidsperioder vilket ger den en otrygg känsla. Parken används mycket under vår och sommar men under vintern och hösten och kvällstid står den ofta tom. Belysningen i parken utgörs av belysningsstolpar läng med de asfalterade stråken med ett avstånd på 30m. En av platsens mest utmärkande aspekter är dess topografi. Genom hela parkens mitt finns kullar skapade av schaktmassor. Kullarna döljer och avslöjar siktlinjer allteftersom besökaren rör sig igenom platsen. Höjden på kullarna uppskattas till 1-2 meter. Kullen som uppfattas som högst används som pulkabacke på vintern. Schaktmassorna illustreras med höjdkurvor i plan(Fig10).

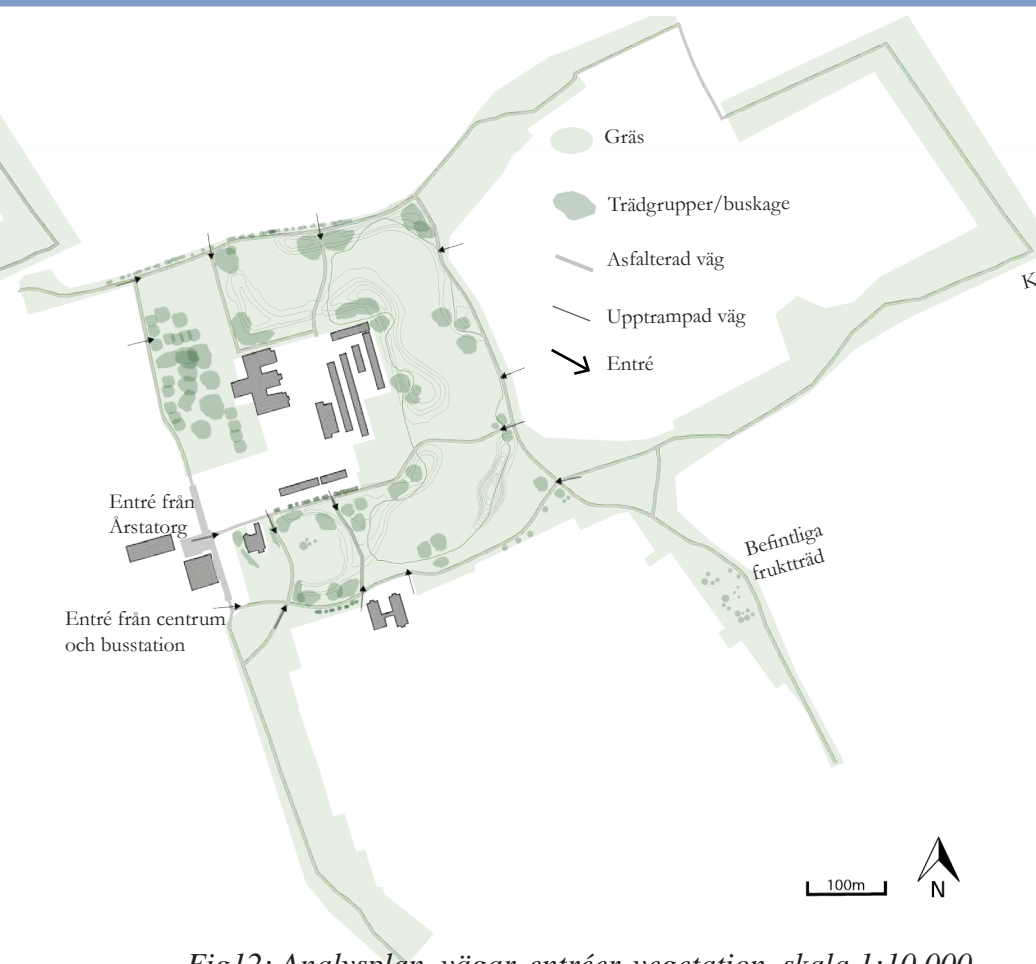

Fig12: Analysplan, vägar, entréer, vegetation, skala 1:10 000

Stråk och entréer

Platsen har många stråk som korsar varandra i olika riktningar. Samtliga stråk består av asfalt och är 2,5-3,5 meter breda. Ett motionsspår som löper igenom parkens mitt, och en liten stig som löper i parkens östra utkant består av trampat gräs. Förutom stråken täcks hela parkytan av gräs. Stråken saknar tydlig hierarki och ger ett förvirrande intryck. Det är svårt att av stråkens utformning läsa vart de leder. Placeringen av stråken utifrån befintliga målpunkter är bra, där människor behöver gå finns det lämpliga stråk.

Växter

I parken finns dungar av träd som tillsammans med kullarna bildar platsens väggar. Träden står så tätt att de uppfattas som grupper med ett sådant avstånd att de på många platser lämpar sig för lek mellan stammarna. Undervegetationen är varierad. Trädbeståndet i dungarna är en blandning av björk, slån, tall, asp och sälg. I resten av parken finns björk och tall med tillägg av fruktträd på vissa platser. Utmed parkens kanter står rader av oxel.

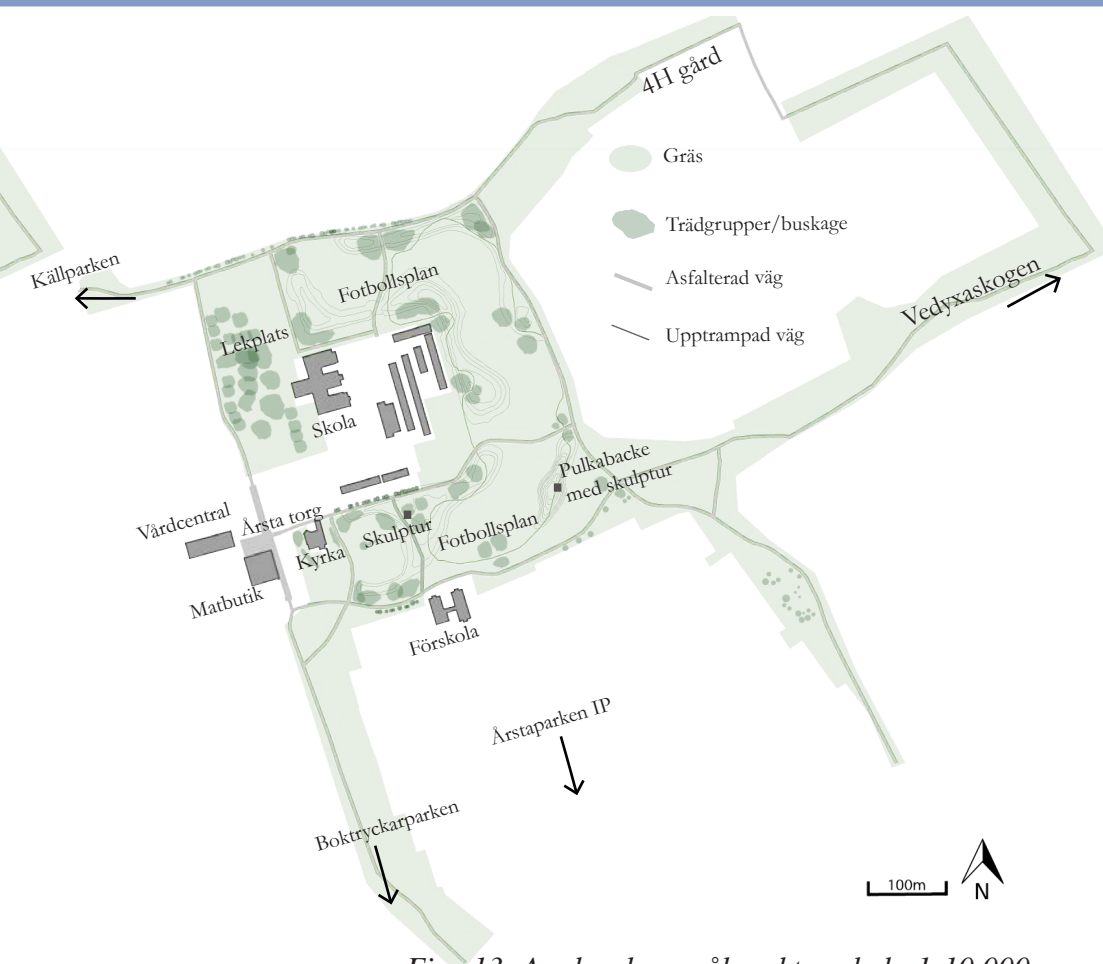

Fig13: Analysplan, målpunkter, skala 1:10 000

Målpunkter

Målpunkter i och i närheten av parken utgörs till stor del av olika byggnader och verksamheter. Exempel är en vårdcentral, en kyrka eller fotbollsplaner. Visuella landmärken är till exempel skulpturen i parkens nordvästra del eller pulkabacken. Stråken i parken löper mellan befintliga målpunkter och hjälper även besökare av parken att orientera sig. En viktig målpunkt i parkens utkant är 4H gården, en liten lantgård med djur och aktiviteter för barn som kan locka besökare till den yttre delen av parken. I parkens närhet finns en förskola vars elever med fördel kan använda parken för pedagogisk lek. Även fotbollsplanerna och pulkabacken är tillgångar ur lek-synpunkt. I parkens närhet finns gröna målpunkter som utgörs av Vedyxaskogen, Källparken, Boktryckarparken och 4H gården. Dessa är en stor tillgång som möjliggör en grön koppling som sträcker sig utöver parkområdets gränser och kan leda till intrycket av en grönare stadsdel. I parkens västra del finns ett område med en lekplats. Lekplatsen är uppskattad och har en annan karaktär än resterande park, därför kommer den att behållas som den är.

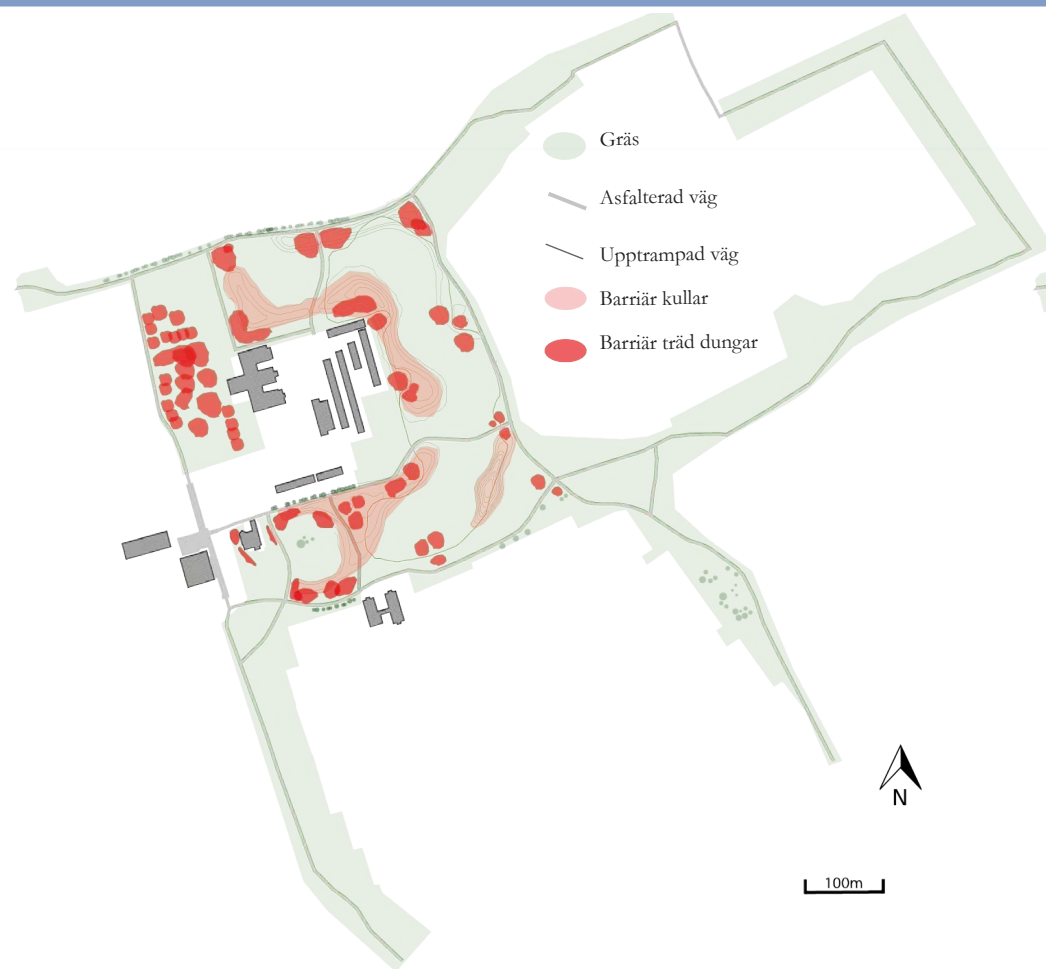

Fig 14: Analysplan, barriärer skala 1:10 000

Barriärer

Med barriärer menas både fysiska och visuella hinder i ögonnivå. De två typerna av barriärer i området som redovisas på analysplanen är kullar och dungar. Kullarna är en barriär i ögonnivå som som är beroende var i parken man står medans dungarna utgör tätare mer permanenta barriärer. Båda dungarna och kullarna utgör fysiska och visuella barriärer men de är inte hinder för besökare som fortfarande kan ta sig genom eller över dem.

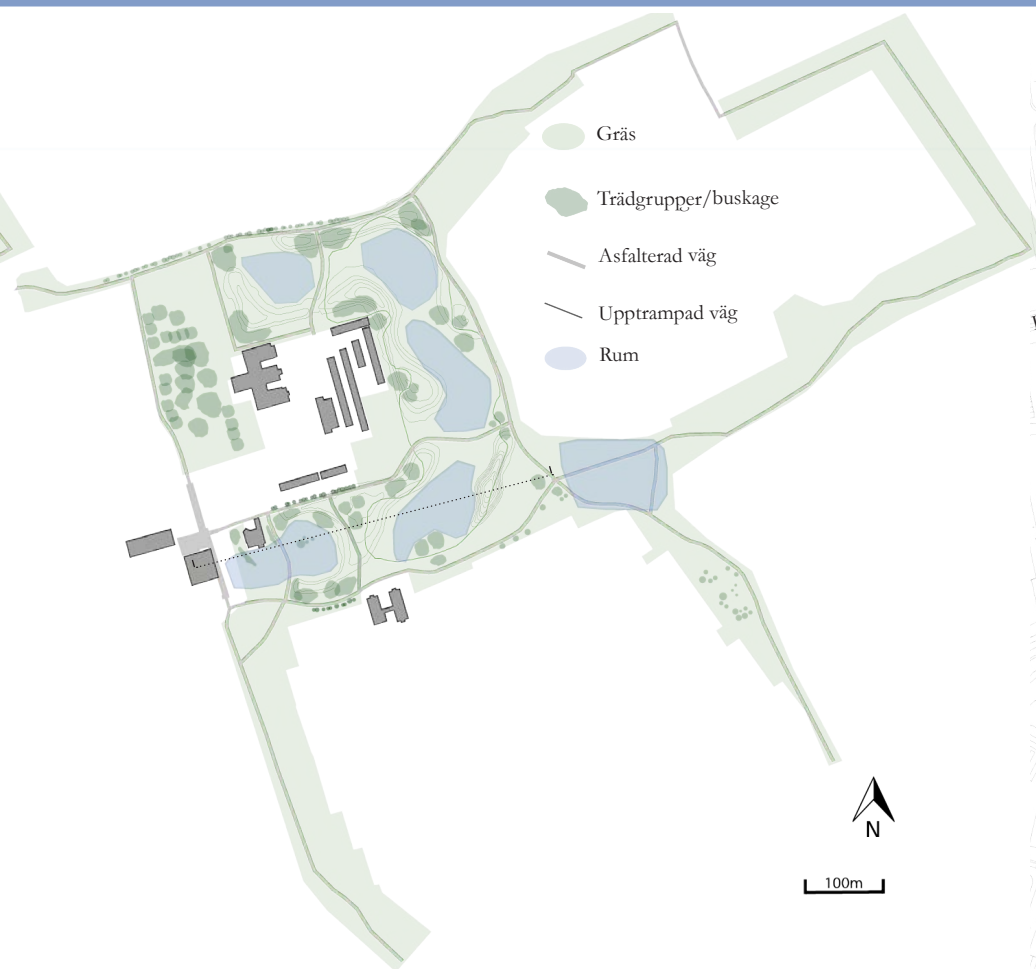

Fig 15: Analysplan rum skala 1:10 000

Rumsligheter och karaktär

Kullarna och skogsdungarna delar in parken i mindre skålformade rum. Det gör att den känns mindre tom och att intressanta platser för en besökare uppstår. Rummen är omöblerade och inte fyllda med aktiviteter utöver flertalet fotbollsplaner i parken. Trots indelningen i rum har parken en öppen och grön, naturlig karaktär som är en stor tillgång för platsen. Karaktären inom rumsligheterna är öde och monoton med bara gräs och dungar med träd. Rumsligheterna är lika varandra och inga större skillnader finns mellan dem i innehåll eller karaktär.

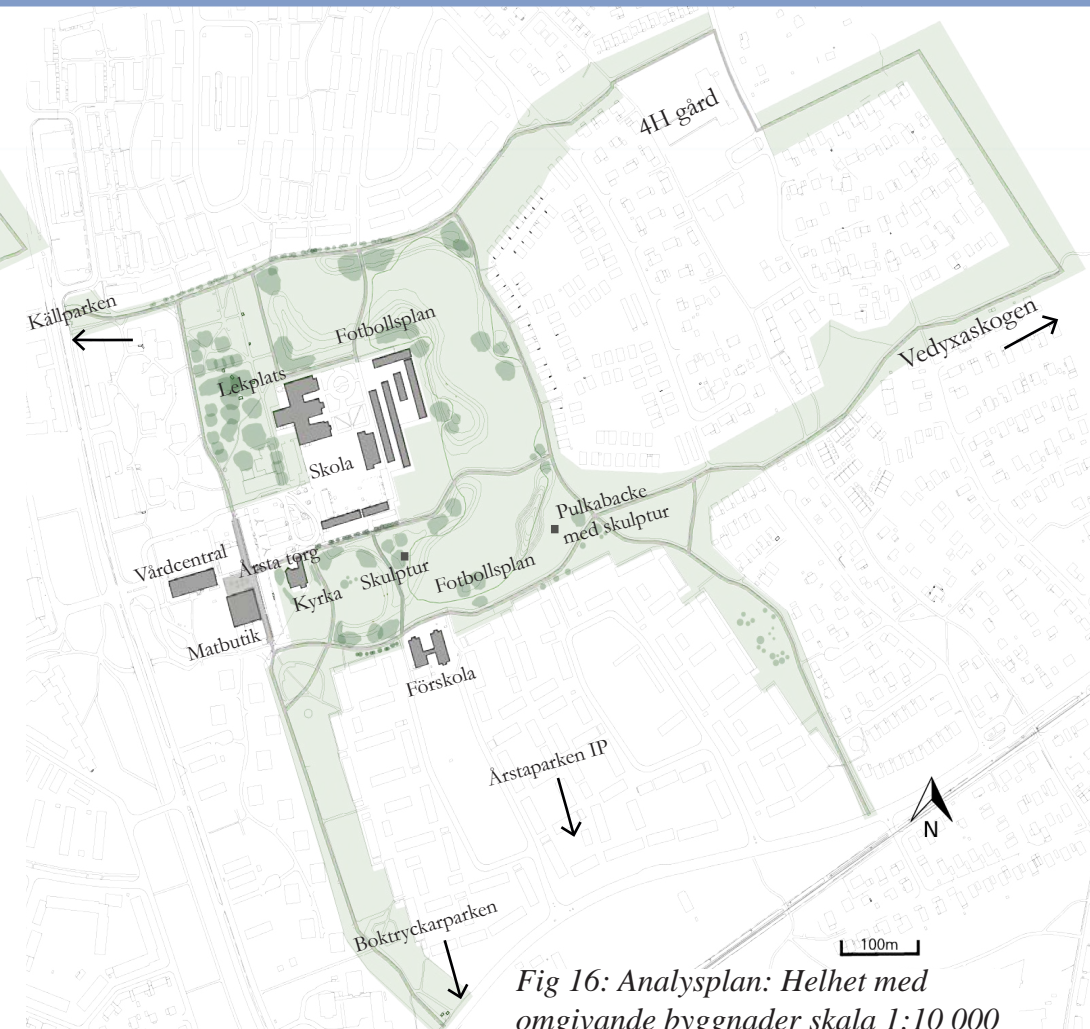

Fig 16: Analysplan: Helhet med omgivande byggnader skala 1:10 000

Sammanfattning av tillgångar och utmaningar på platsen

Tillgångar

- Öppen och grön karaktär
- Stort grönområde
- Kullar som delar in parken i mindre rumsligheter
- Trädgrupperna/buskagen ger bra platser för spontan lek
- Närliggande grönområden ger möjlighet till koppling mellan gröna värden
- Fullvuxen vegetation
- Skyddad plats mellan lägre bostadsområden
- Befintliga fotbollsplaner och pulkabackar
- Närhet till förskolor och möjlighet till lek

Utmaningar

- Öde stora delar av dygnet och året
- Brist på planering för aktiviteter
- Få sittplatser
- Svårt att orientera sig i parken
- Otydliga entréer
- Ingen tydlig hierarki på vägar och entréer
- Monoton i sin karaktär, liten skillnad mellan de olika rummen

Fig 17: Sektion 1:200, rumslighet och höjdskillnader i Årstaparken redovisad i plan i figur 15

Analys av medborgardialog

Nedan följer min analys av svaren från kommunens medborgardialogdokument sammanställt av White arkitekter (White, u.å). och medborgarnas åsikterna från Uppsala kommuns hemsida (Uppsala kommun 2016) Önskemålen kunde delas in i sex kategorier, de kategorier som användes för sammanställningen av medborgardialogen var;

- Aktivitet
- Mötesplatser/sociala värden
- Gröna värden
- Praktiska åtgärder/trygghet och säkerhet
- Struktur (skyltar, orienterbarhet mm)
- Identitet och karaktär

Aktivitet

”Årstaparken är populär men har större potential än vad som framkommer idag. En mer mångfacetterad park med olika aktiviteter skulle högst sannolikt göra parken mer välbesökt och attraktiv.”
Citat från medborgardialogen (White arkitekter, u.å s.35)

Den vanligaste typen av önskemål handlar om varierande aktiviteter i parken, som lockar människor i olika åldrar och med olika bakgrund. En stor andel önskar sig hälso- och motionsrelaterade tillägg så som en utökad och upprustad motionsslinga med ordentlig belysning, volleybollplan och ett utegym. Ett annat vanligt önskemål är badplatser i olika former för större eller mindre barn samt lekplatser. Önskemålen varierar mellan olika typer av lekplatser och för olika åldrar. Referensexempel som nämns är Pelle Svanslös park i Uppsala och Poesiparken i Västerås. En hundrastgård där hundar kan springa fritt så att övriga besökare inte behöver vara rädda för eller störas av okopplade hundar är ett önskemål som förekommer både från hundägare och icke hundägare

Mötesplatser/sociala värden

Önskemål uttrycks om att skapa en mötesplats där människor naturligt kan umgås och bevara en småstadskänsla. Konkreta önskemål är; mycket fler bänkar, utspridda i parken och specifikt vid fotbollsplanerna. Andra vill ha möjlighet till gemensam odling med tillhörande växthus och café.

Gröna värden

När det gäller parkens karaktär, utseende, uttryck och känsla önskar många ökad blomprakt som till exempel körsbärsträd, vårlökar, perenner eller vildvuxen äng med blommor man får plocka. Det finns även önskemål om fler träd överlag, för en ännu grönare park. Ett önskemål i medborgardialogen uttryckte behovet av en blommande oas och kryddträdgård för äldre. Referensexempel som tas upp är stadsträdgården i Uppsala och Hyde park i London. Önskemål om blomprakt och ätbara växter är återkommande. När önskemålen beskrivs så är det en varierad mer småskalig och detaljrik grön miljö som målas upp.

Praktiska åtgärder/trygghet och säkerhet

Flertalet tycker att skötseln i Årstaparken behöver ses över och önskemål uttrycks om fler soptunnor och tömning oftare. Det bör vara tydligare var snöplogning ska ske i parken. I allmänhet önskas en mer väl omhändertagen och skött park.

En annan vanlig åsikt är den om utökad belysning då man inte känner sig trygg att vistas i parken kvällstid och speciellt i anslutning till motionsspåren. Det är viktigt med tillgänglighet för äldre, synskadade eller på annat sätt funktionsnedsatta då parken för dem kan bli lika viktig om inte ännu viktigare. Fler bänkar med ryggstöd önskas längs med stråken för att äldre ska ha möjlighet att vistas i parken under längre perioder.

Fig18: Ordbild över vanliga önskemål från medborgardialogen där ordens storlek representerar ungefärligt hur frekvent de förekommer i dialogen.

Struktur

I medborgardialogen framgår att de flesta uppskattar parken i hög grad och är måna om att den ska bevaras, upprustas och förstärkas. Flertalet gillar de öppna ytor, men

“De skapar också viss förvirring. Då det inte finns tydliga användningsområden för parken är det inte ovanligt att besökaren känner förvirring inför platsen och dess syfte” Citat från medborgare uttryckt i medborgardialogen (Uppsala kommun 2016)

Något som framkommer är att människor ofta känner sig förvirrade över hur parken är strukturerad och är osäkra på vad de ska göra där. Det förekommer en del önskemål om att koppla samman Årstaparken med andra gröna ytor i närheten så som Gränbyparken, Källparken och Boktryckarparken.

Identitet och karaktär

Medborgardialogen för Östra Sala backe visar att Årstaparken redan idag är en viktig plats för boende och verksamma i området. Trots att det är en omtyckt plats använder det flesta parken som en passage. De många stora ytor beskrivs med positiva ord men samtidigt ger den en vilsen och förvirrad känsla. Parken uppfattas som en ganska neutral och ibland identitetslös park av vissa. För andra så har platsen en identitet av ett motionsområde och en stark idrottsenhet som borde utvecklas då intresset i området är stort.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis är den önskade bilden av Årstaparken som framkommer i medborgardialogen en välbesökt, detaljrik, och blomstrande mötesplats med många aktiviteter samtidigt och med plats för vila.

“Låt inte parken bara bli ett objekt som man går förbi och betraktar utifrån, utan ett subjekt, en aktör som talar till människorna i området. På det här sättet kan vi tillskapa en funktion som i form av en mötesplats kan dra till sig människor, med möten, kommunikation och upplevelser, dvs ett levande område.”

Citat från medborgare uttryckt i medborgardialogen (Uppsala kommun 2016)

Medborgardialog+platsanalys=sant

Medborgardialogen tillsammans med platsanalysen har tillsammans legat till grund för gestaltungsförslaget i det här arbetet.

Medborgardialogen har givit inspiration till vilka aktiviteter som bör finnas i parken och platsanalysen motiverar var olika funktioner kommer att passa bäst och hur de rumsligt och formmässigt ska gestaltas för att samspara med platsens befintliga förutsättningar. Utöver det har inspiration hämtats från besöken av referensprojekten Husbyparken och Vivallakullarna.

Referensprojekt och inspiration

Husbyparken är en liten kvarterspark med dåligt rykte som genom enkla designgrepp har rustats upp med ett mycket lyckat resultat inom aspekten identitet. Ytan är totalt ca 2 hektar stor. Jag valde Husbyparken som referensprojekt på grund av att det är en park i ett miljonprogramsområde där medborgare (i Husbys fall skolbarn) varit med och format en offentlig grön miljö. I parken har barn deltagit i processen och utgjort inspiration till de citat som ristats på stenar genom parken (Sweco, 2018). Från Husbyparken tar jag med mig inkluderingen av åsikterna från medborgare. Jag tar även med mig den kreativa utformningen av möblerna på platsen, mer specifikt utformning av bänkar.

Det andra referensprojektet var Vivallakullarna i Örebro som är ett större kuperat naturligt område snarligt med Årstaparken som har upprustats nyligen med stort hänsynstagande till ökad orienterbarhet, aktivitet och vägstrukturer. Området har gestaltats genom gallring i skog som sluter sig kring höga kullar. I området har nya stråk med hårdgjort markmaterial anlagts och detaljer som utegym och lekplats lagts till. Från Vivallakullarna tar jag med mig användningen av ett övergripande stråk som får cirkulera runt ett naturligt område och knyta ihop det. Jag tar även med mig det generösa sparandet av befintlig grönstruktur på platsen. Inspiration finns även i projektet Vivallakullarna där man har skapat en ny funktionell plats med mycket små förändringar i landskapet. Utöver det har inspiration till detaljer som belysning och markmaterial även hämtats (Örebro kommun, 2018. b).

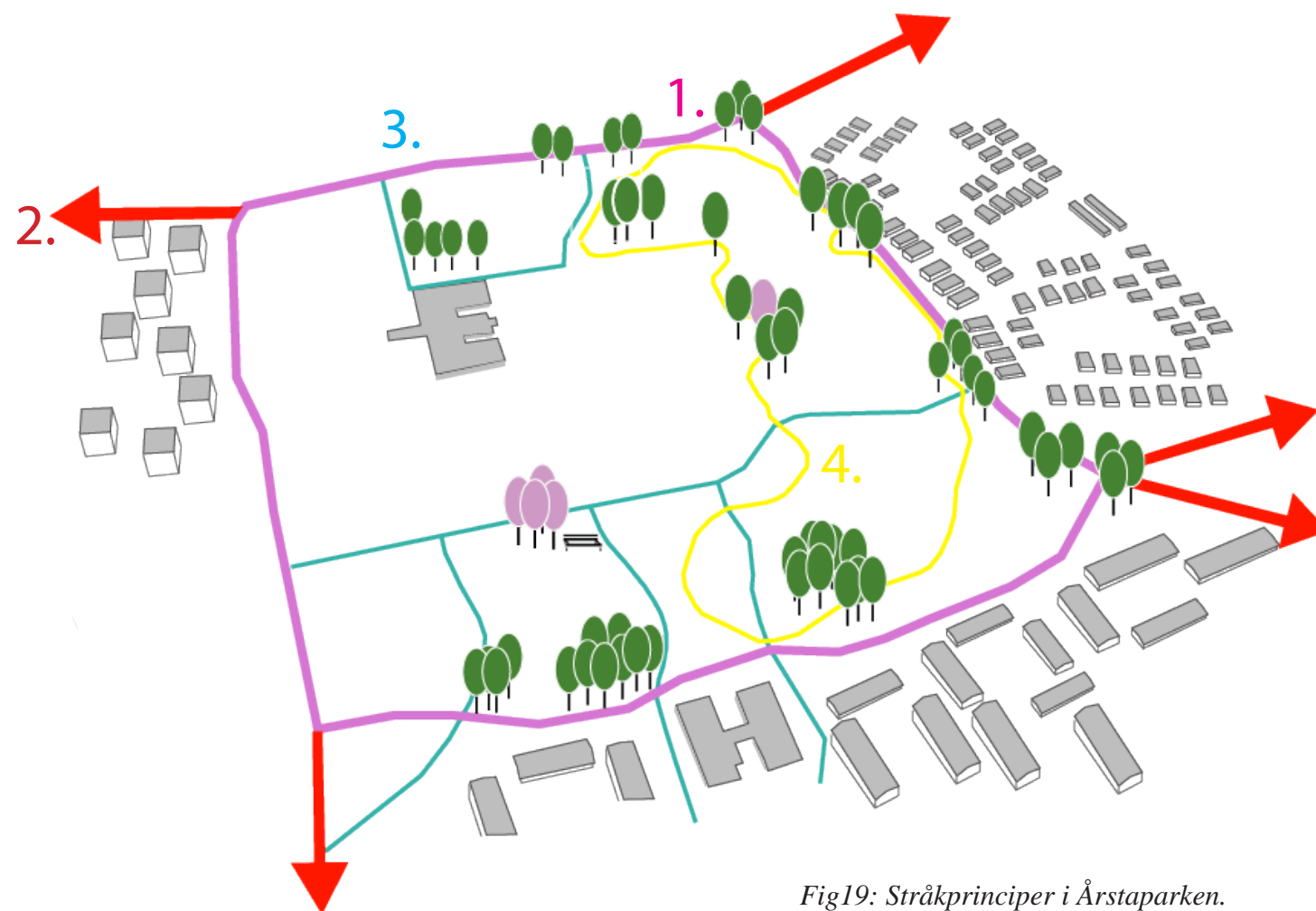

Fig19: Stråkprinciper i Årstaparken.

Bärande idé

Den bärande idé för gestaltungsforlaget är Stråk. Konceptet representerar idé om att med stråkhierarkier dela upp den förvirrade strukturen i Årstaparken för att göra den lättare att läsa av, förstå och använda. Stråken kommer att både knyta ihop parken och knyta an till omkringliggande grönområden för att skapa mervärde i det nya Östra Sala backe. Konceptet Stråk handlar om att bevara parkens grönska och samtidigt fylla på med grönska, liv och aktivitet och att med hjälp av tydliga stråk lätt kunna förstå och njuta av parken och låta den leva upp till sin fulla potential.

Stråkprinciper

Den främsta åtgärden för att främja orienterbarheten i parken är att på ett tydligt sätt i gestaltningen skilja på olika typer av stråk utifrån deras syfte. På grund av parkens storlek finns en stor variation i syftet att använda stråken, alltifrån att så snabbt som möjligt ta sig genom parken till en långpromenad med hunden. Målet med stråkens utformning är att en besökare lätt ska kunna förstå vilket stråk som bäst passar dennes syfte med att besöka parken. Stråken skiljs ifrån varandra genom markmaterial, belysning och val av växter som kantar stråken. Nedan följer en kort redogörelse för de olika typerna av stråk i den nya gestaltningen, deras funktioner i parken och vad som utmärker dem.

1.Cirkelstråket

Cirkelstråket löper i en cirkulär form längs med utkanten av parkens centrum. Syftet med Cirkelstråket är att locka in besökare i parken och att erbjuda ett trivsamt promenadstråk.

2.Knytstråken

Knytstråken börjar i de fyra hörnen av Cirkelstråket och strålar därefter ut i fyra olika riktningar. Knytstråken knytter ihop parkens centrum med omgivande gröna värden (Källparken, Vedyxaskogen, Boktryckarparken och 4H gården).

3.Parkstråken

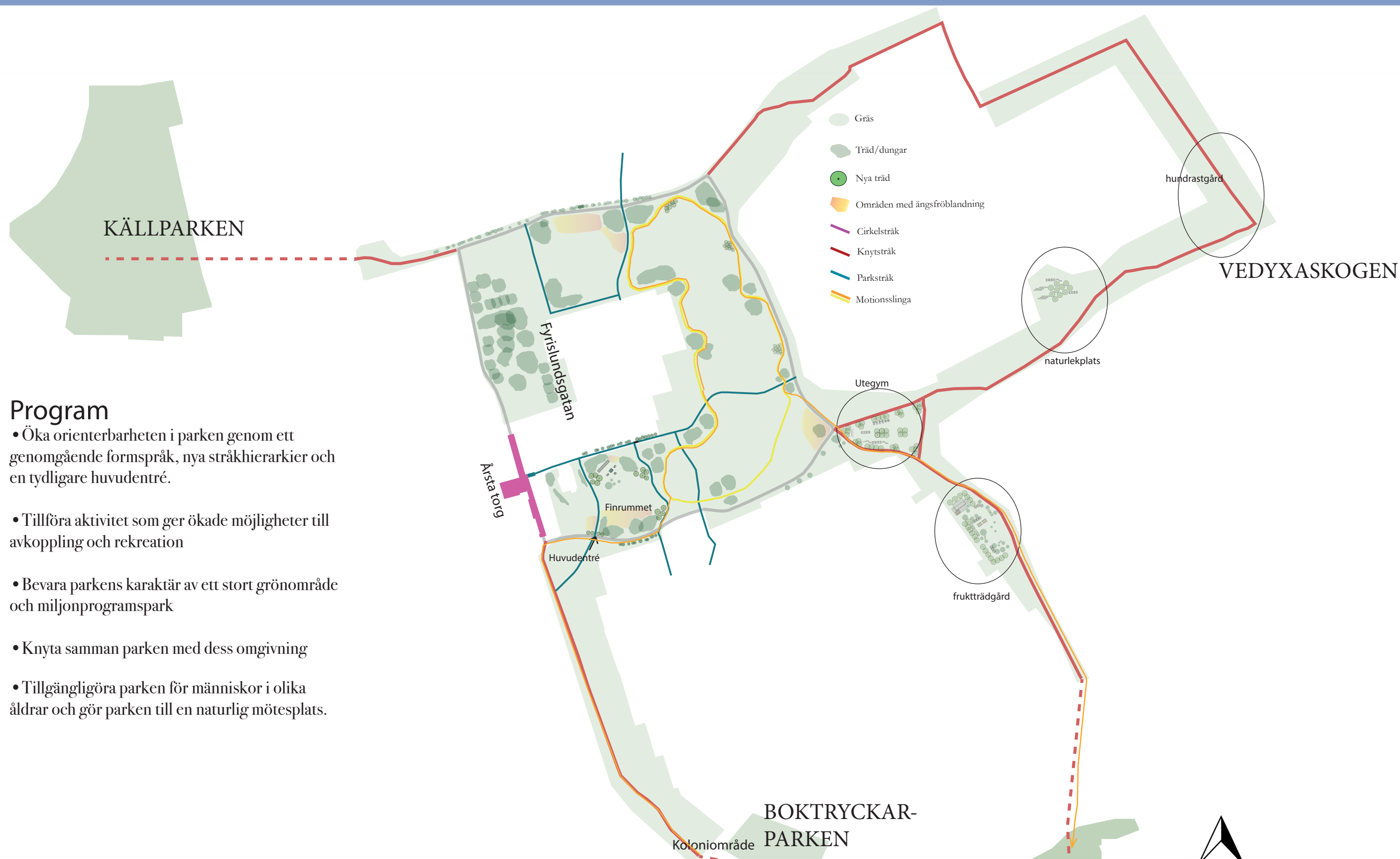
Parkstråken korsar över parken mellan viktiga målpunkter och finns för att ge möjlighet att färdas genom parken på ett enkelt sätt

4.Motionsslingorna

I parken finns två alternativa löpslingor, en kortare som går genom parkens centrum och en längre som knyts till omgivande park via ett av Knytstråken.

Möten

Där stråk löper parallellt med varandra eller möts gäller principen att stråken följer gestaltungsprinciperna från stråket högst i hierarkin. Till exempel om Motionsslingan som är lägre i stråkhierarkin passerar längsmed ett av Knytstråken kommer Motionsslingan anamma Knytstråkets gestaltungsprinciper.

Program

- Öka orienterbarheten i parken genom ett genomgående formspråk, nya stråkhierarkier och en tydligare huvudentré.
- Tillföra aktivitet som ger ökade möjligheter till avkoppling och rekreation
- Bevara parkens karaktär av ett stort grönområde och miljonprogramspark
- Knyta samman parken med dess omgivning
- Tillgängligöra parken för människor i olika åldrar och gör parken till en naturlig mötesplats.

Fig20: Programplan skala 1:5000

1. Cirkelstråket

Cirkelstråket är Årstaparkens ryggrad som går runt om hela parkens inre centrum och knyter ihop parken med Årsta torg. Cirkelstråket följer utformningen av de vägar som idag går runt parken. Gestaltningen förtydligar stråket som en egen enhet och ett medel för att ta sig runt hela parken. Stråket har en bredd på 4 meter genom hela området men blir bredare där det passerar Årsta torg och Årsta centrum för att anpassa till byggnaderna på platsen och knyta ihop torget och Cirkelstråket.

Ståkets syfte är att bjuda in besökare i parken, detta görs genom att med träd växelvis dölja och skapa inblickar i parken. Befintliga träd som sedan tidigare kantat stråken är bevarade med tillägg av ullungrönn (*Sorbus aucuparia dodong*) och skogslönn (*Acer platanoides*), träd som samspelar med parkens karaktär och får en sprakande höstfärg. Markmaterialet är kontinuerligt över hela stråket för att förstärka intrycket av en sammanhängande enhet. Materialet som Cirkelstråket utgörs av är betongplattor i en ljus färg och ett enkelt mönster som ger en yta som är lätt att färdas på både med cykel och till fots. Stråket är tillgänglig för fotgängare, cyklister och utrycknings- och underhållsfordon. Cirkelstråket är väl ljussatt i anslutning till träd på platsen som belyses underifrån samt i övrigt där det behövs för trygghet kompletteras av höga belysningsstolpar

på 5 meters höjd. Längst med stråket återfinns en karaktäristisk gjuten klarröd sittbänk i betong och detaljer i metall. Detta ger sittmöjlighet längsmed stråket och lockar besökare in i parken. Bänken återkommer på nio platser längs med stråket. Varje bänk är ca 4 m lång och varierar formmässigt för att passa platsen de står på. Skötselgraden på Cirkelstråket är låg men behöver snöröjas, sandas och lövblåsas på vinter och vår.

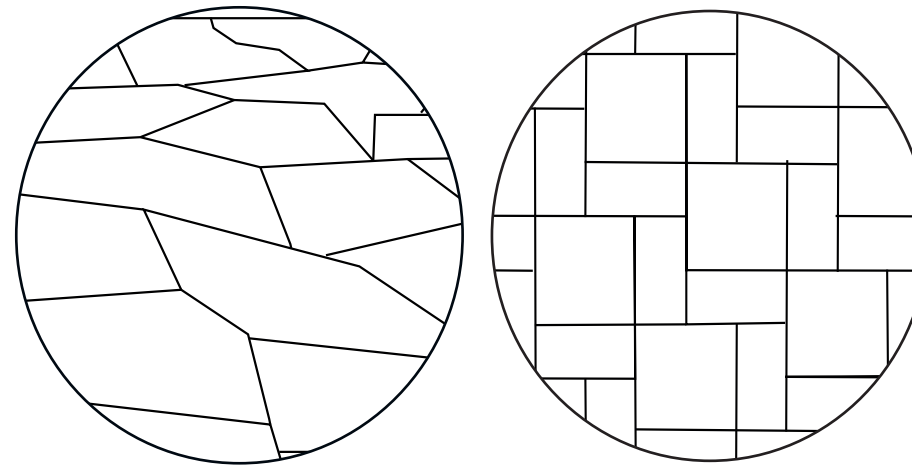

Fig21: Materialdetalj för mötet mellan Cirkelstråk och Parkstråk

Fig22: Belysningen för Cirkelstråket ljussätter träden underifrån vilket skapar dramatisk visuell effekt mellan ljus och skugga.

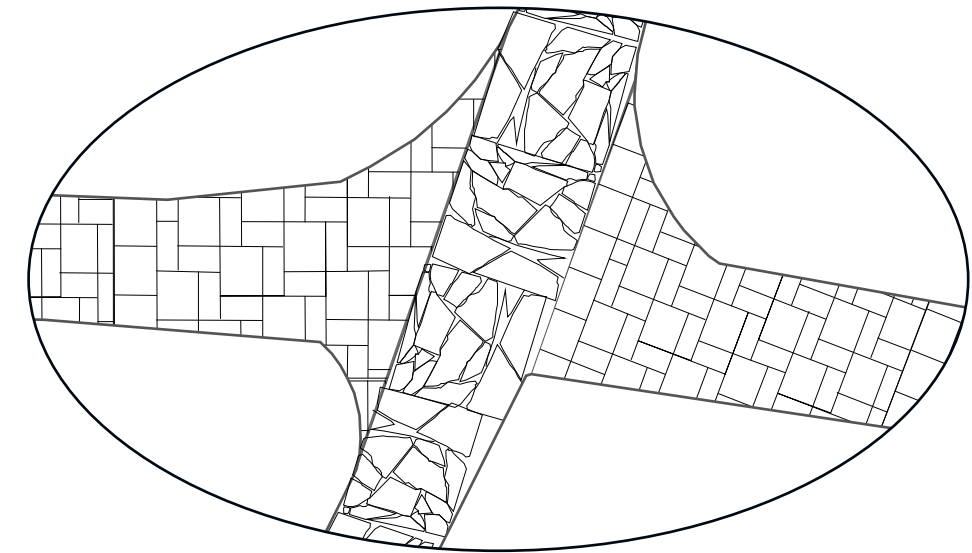

Fig24: Exempel på hur materialmöte mellan Cirkelstråk och Parkstråk kan se ut.

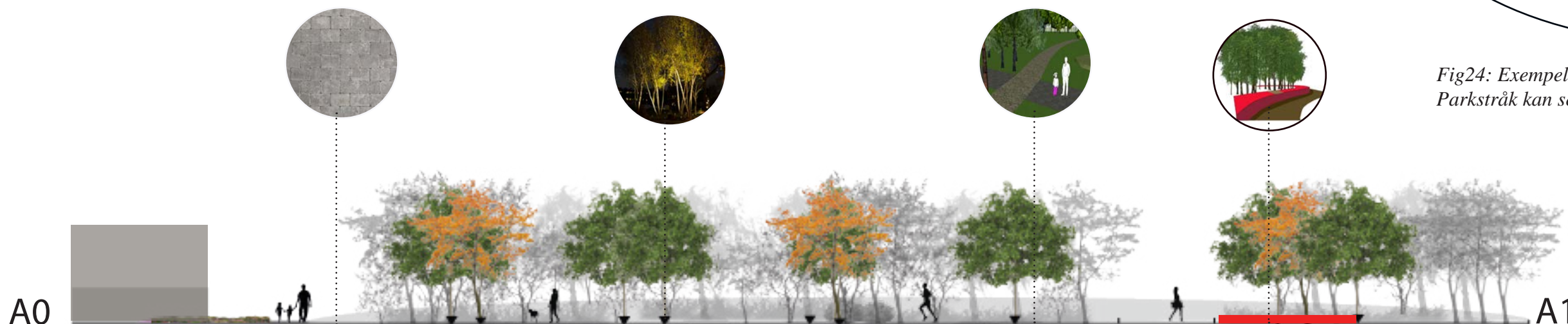

Fig23: Illustrerande genomskärning av ett av Parkstråken A0-A1 Skala 1:300, med illustrationer av belysning, möte mellan markmaterial, och en genomgående röd bänk.

2. Knytstråken

Knytstråken ansluter till Cirkelstråket och strålar ut från parkens centrum i fyra olika riktningar. Stråkens syfte är att knyta Årstaparken till annan grönska i området för att ge mervärde till den nya stadsdelen Östra Sala backe och göra det lätt för besökare som vill ta en lång mysig promenad mellan olika gröna värden. Stråken knyter an till Vedyxaskogen och 4H gården i öster, till Boktryckarparken och kolonilottområdet i söder och Källparken i väster. Knytstråken är de stråk som har mest varierad karaktär, de korsar gator och går under viadukter. Målet är att knytstråken ska uppfattas som sammanhängande stråk för den som färdas längst med dem.

Detta uppnås genom enkla genomgående designelement som är lätta för en besökare att uppfatta. De två mest karaktäristiska elementen är tillägg av björkar (betula pendula) utefter stråken i alla riktningarna. Björken är ett träd som bryter av mot den befintliga karaktären och kan knyta samman med säregna stammar.

Det andra elementet som knyter samman stråken är användningen av klarröda belysningsstolpar. Detta element går inte att missa och kan knyta ihop stråket och samtidigt skapa en lekfull kontrast till den nedtonade och gröna karaktären på platsen idag. De klarröda belysningsstolparna samspelar med de klarröda detaljerna i bänkarna längs med Cirkelstråket.

Markmaterialet på Knytstråken består av asfalt som är lätt att sköta, anlägga och koppla till befintliga strukturer. Knytstråkens markmaterial möter Cirkelstråket i en rak linje. Vägen kommer att variera i bredd men inom planområdet ligga på 3 meter. Längst med slingan kommer det finnas utrymme för konst som samspelar med med parkens innehåll för att ytterligare öka orienterbarheten.

Fig25: Belysningen för Knytstråken i form av röda belysningsstolpar lyser upp för motionärer eller fotgängare kvällstid.

Fig27: Illustration av ett av Knytstråken med genomgående björkar och röda belysningsstolpar

Fig26: Illustrerande genomskärning av ett av Knytstråken dagtid B0-B1 Skala 1:300 (A3)

3. Parkstråken

Parkstråken innefattar de smalare stråk som löper tvärs över parkens mitt fem i nord-sydlig riktning och ett i öst-västlig riktning. Stråkens syfte är att göra det lätt för en besökare att röra sig inne i parken och lockas att gå ut på gräset för att spela fotboll eller ha picknick i grönskan. Ståket bidrar med ökad tillgänglighet och delar in den stora öppna parken i mindre rum med öppen karaktär.

Parkstråken är 3 meter breda överallt och är de mest informella stråken i parken. Parkstråken ger ett småskaligt intryck på grund av markmaterialet som består av mindre plattor av grov naturstenshäll i ett småskaligt mönster. Plattläggningen tillför detaljrikedom och är taktill att gå på. Fyra av de fem stråken följer stråk som finns idag dessutom har ytterligare ett stråk lagts till för att öka framkomligheten och dela in parken (se Fig20 Programplan).

Stråken är anpassade endast för fotgängare och har ett lägre tempo för de som vill gå inne i parken och njuta av grönskan. Grönskan spelar en viktig roll i karaktären för Parkstråken och passerar bland annat parkens "Finrum" där växtligheten tillåts bryta av och kontrastera mot den enkla gröonstrukturen i form av trädgrupper/buskage i resten av parken.

Där Parkstråken korsar Cirkelstråket sker en materialbytesmarkering där Parkstråkens markmaterial tillåts löpa genom cirkelstråkets. Stråket fortsätter sedan antingen in till bostadsområdets början eller avslutas vid Cirkelstråket (Se fig18).

Parkstråken är de mest öppna stråken och kantas inte av träd eller buskar för att behålla den öppna karaktären i Årstaparkens kärna. Stråken kantas på sommaren på vissa ställen av högre ängsväxtlighet där parkens besökare kan plocka sina egna blommor. Ståkets belysning består av pollare. Detta på grund av att höga belysningsstolpar skulle fränta parken sin naturliga öppna känsla. Det bedöms osannorlikt att besökare skulle vilja vistas i parken under dygnets mörka timmar på grund av dess storlek och rika bestånd av träd som gör parken otrygg dessa tider på dygnet. Stråket behöver snöröjas och grusas under vintertid och lövblåsas på hösten, i övrigt har det en låg skötselnivå.

Fig29: Illustration av belysning till Parkstråken

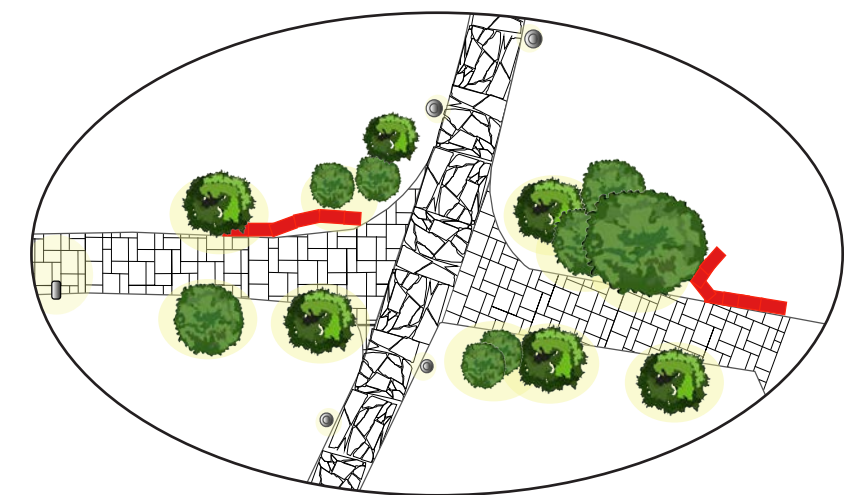

Fig30: Exempel på möte mellan Park- och Cirkelstråket i belysning och markmaterial.

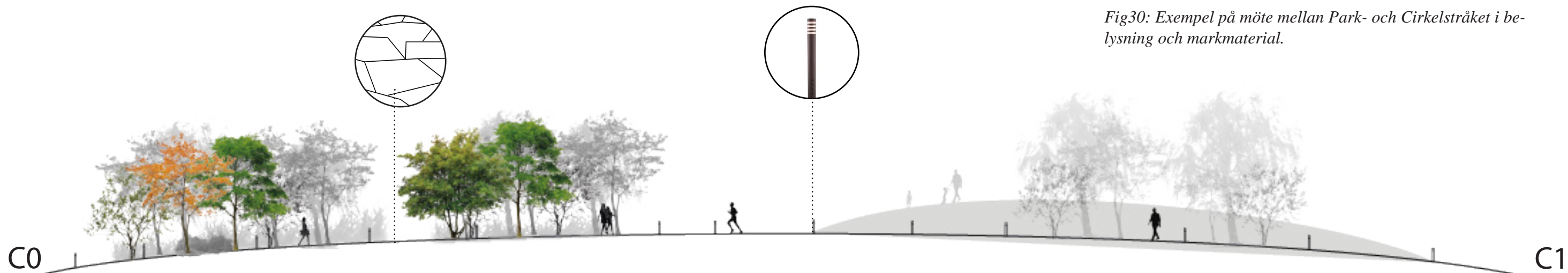

Fig28: Illustrerande genomskärning av ett av parkstråken, C0-C1 Skala 1:300

4. Motionsslingorna

Parken har två Motionsslingor av olika längd som ansluter till varandra. Den första slingan följer det upptrampade motionsspåret som finns i parken idag och rustas upp med belysning i form av höga spotlights och ljus stenmjöl. Slingan är 1,3 km lång och lämplig för en kortare löptur eller promenad. Löpspåret har en växlande öppen- och slutenhet då den går genom trädgrupperna/buskagen i parken, vilket ger en varierad och nyansrik upplevelse utan att kännas otrygg.

Den nya längre slingan som är 4 km följer den korta slingan genom parken för att sedan vika av förbi utegymmet där det finns möjlighet till styrketräning, och vidare ned genom Boktryckarparken (se Fig20, programplan) och tillbaka. Karaktären på den längre Motionsslingan varierar då den ansluter till delar av Knytstråket. Detta är en fördel eftersom upplevelsen varierar för motionären. Vid alla byten av stråkkaraktär finns skyltar som talar om hur lång sträcka som avverkats och vilket håll löpspåret fortsätter. En tydlig startpunkt är utmärkt där slingorna möts. Spåret nere i Boktryckarparken har samma kännetecken som det kortare spåret i Årstaparkens kärna, naturlig, grusad, upplyst med varierad öppen- och slutenhet.

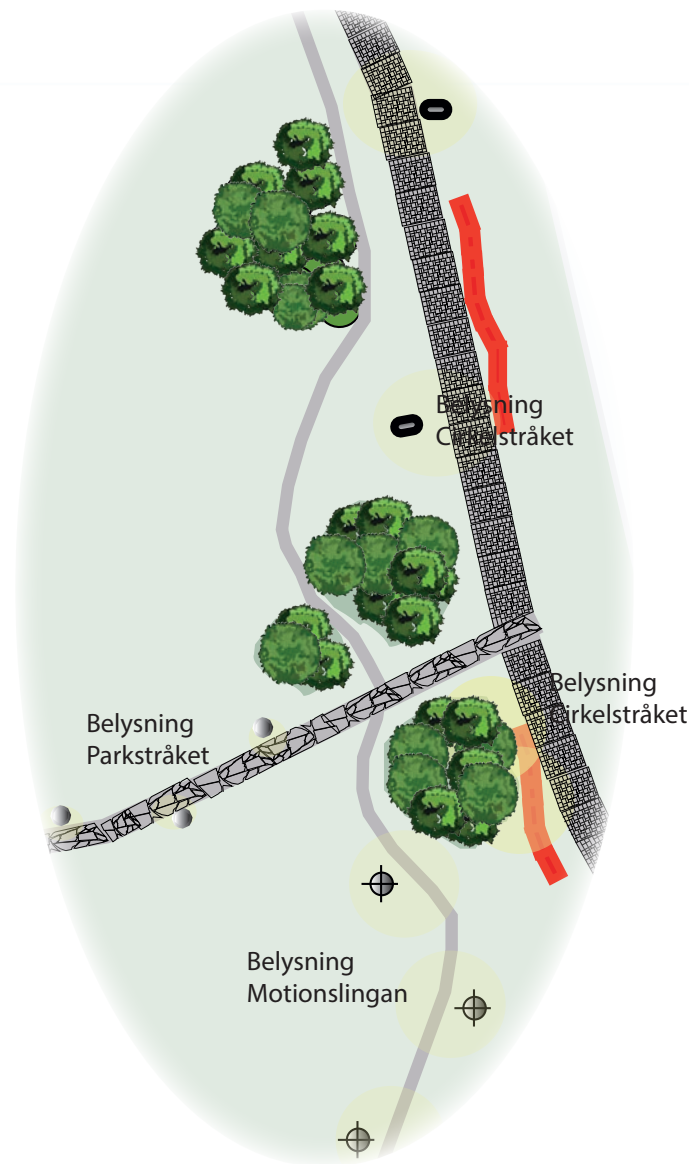

Fig31: Möte mellan belysningen för Cirkelstråk, Parkstråk och Motionsslinga. Följer principen att Parkstråkets och Motionsslingans belysning avslutas för att ge plats åt Cirkelstråkets belysning. Cirkelstråkets belysning består av både belysningsstolpar och upplysta träd.

Fig33: Illustration av Motionsslingan mellan trädgrupperna/buskagen och växlandet mellan öppet och slutet i växtdynamiken.

Fig34: Belysningen i form av höga stolpar genom hela Motionsslingan i parken gör att man tryggt kan motionera även efter mörkrets inbrott.

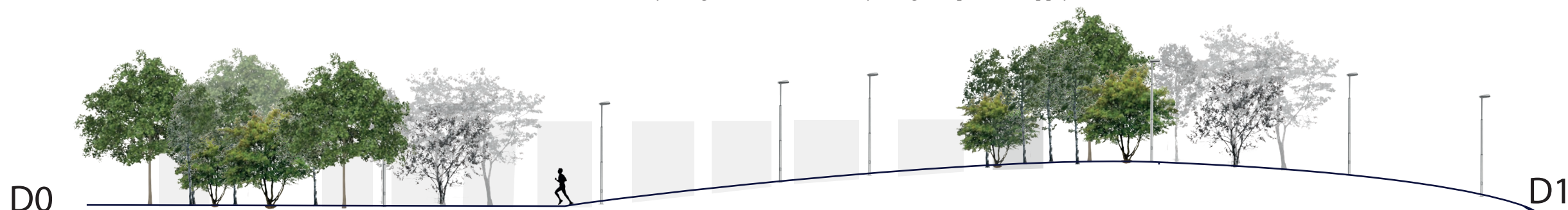

Fig32: Illustrerande genomskärning av Motionsslingan dagtid D0-D1 Skala 1:300

1. CIRKELSTRÅKET

Bredd	3,5 meter (Samma som befintliga stråk på platsen)
Material	Betongplattor två olika storlekar i mönster i en ljus färg
Belysning	Träd belysta underifrån, kompletteras av höga belysningsstolpar
Växter som kantar	Varvar befintliga träd med rönn och lönn med höstfärg skapa växelvis insyn
Planerade användare (cyklister/gångare etc)	Gångare, cyklister och skötsel/utryckningsfordon
Möte med andra stråk	Korsas av Parkstråkets material. Möter Knytstråkens material rakt av
Skötsel/Tålighet	Tål gångare, cyklister och underhållsfordon. Låg skötselnivå.
Karaktär	Växlande mellan öppet och slutet med träd som ger inblickar i parken
Andra karaktärsgivande detaljer	Genomgående klarröd statement bänk där man inbjuds sätta sig ned

2. KNYTSTRÅKEN

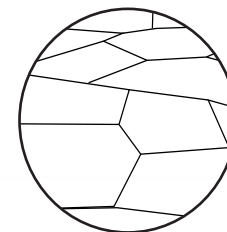
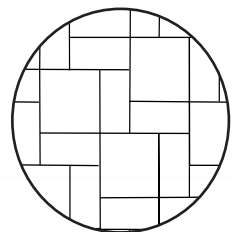
Bredd	3,5 meter (samma som befintliga stråk på samma plats)
Material	Asfalt
Belysning	Höga klarröda belysningsstolpar, används som en kontrast.
Växter som kantar	Björkar längs med hela stråket som kopplar ihop över vägar mm.
Planerade användare (cyklister/gångare etc)	Cyklister, fotgängare och underhållsfordon
Möte med andra stråk	Rakt av med en kant, inleds med en grupp björkar och röda belysningsstolpar
Skötsel/Tålighet	Låg skötselnivå. Snöröjs
Karaktär	Visuell karaktär, förstärks av björkar och de röda belysningsstolparna
Andra karaktärsgivande detaljer	De röda belysningsstolparna kopplar till sittbänkarnas röda detaljer

3. PARKSTRÅKEN

Bredd	3 meter
Material	Natursten/hällar som skiffer i mindre mönster än Cirkelstråket.
Belysning	Belyst med pollare
Växter som kantar	Hålls öppet, kantas på vissa ställen av fröblandning för blomsteräng.
Planerade användare (cyklister/gångare etc)	Endast fotgängare och utryckningsfordon.
Möte med andra stråk	Där Parkstråket korsar Cirkelstråket med avbrott i material, markerar entréer.
Skötsel/Tålighet	Tål bara gångare, Behöver snöröjas och sandas på vintern
Karaktär	Naturlig, detaljerad med en öppen karaktär där man ser stora delar av parken.
Andra karaktärsgivande detaljer	

4. MOTIONSSLINGORNA

Bredd	2,5 meter
Material	Upphöjd väg med stenmjöl.
Belysning	Stolpar med rörelsesensorstyrt ljus.
Växter som kantar	Växel mellan öppet och slutet. Tillägg av björk och hassel.
Planerade användare (cyklister/gångare etc)	Fotgängare/motionärer
Möte med andra stråk	Långa löpslingan (4km) markeras med skyltar där vägar korsas.
Skötsel/Tålighet	Ar tåligt, behöver fyllas på med stenmjöl på våren. Krattas från löv på hösten.
Karaktär	Den kortare slingan (1,3 km) har växlande omsluten och öppen karaktär. Den långa slingans (4km) karaktär växlar är mer varierad och har längre öppna sträckor.

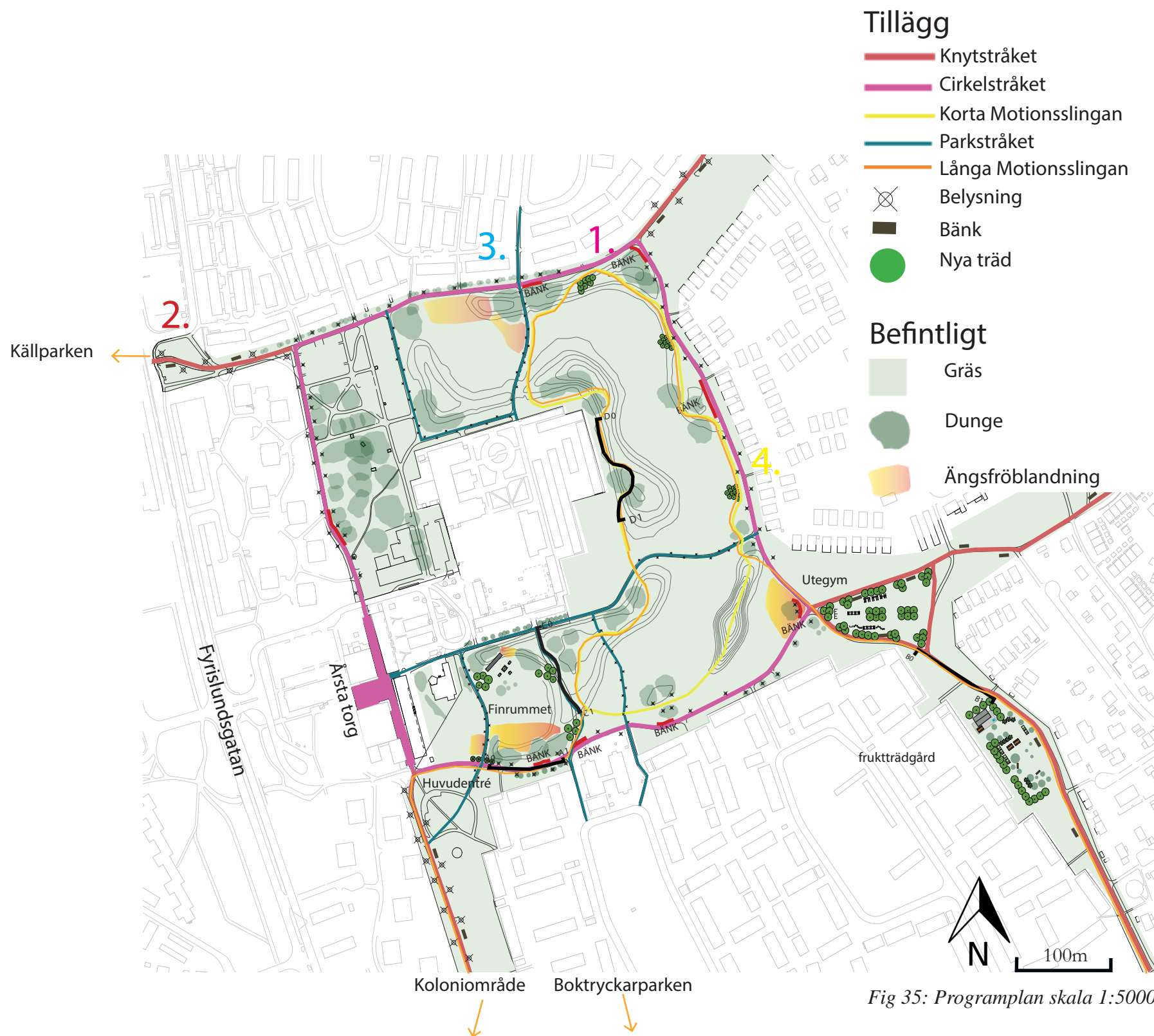

Fig 35: Programplan skala 1:5000

Fig 36: Sektion skala 1:200 som visar rumslighet och höjdskillnaderna i årstaparken samt tillägg i form av pergola och nya träd i finrummet

Stråkhierarkier och möten

Alla stråk i parken har sina egna kännetecken utformade för att särskilja sig från varandra. Genom det förbättras läsbarheten och orienterbarheten i parken. När stråken löper längs med varandra parallellt följer attributen stråkhierarkin. Till exempel där Motionsslingan (4) löper parallellt med Cirkelstråket (1) tillämpas Cirkelstråkets attribut i form av belysning, markmaterial mm. Undantaget är Parkstråkens markmaterial som tillåts korsa Cirkelstråket för att bjuda in besökare i parken.

Gestaltning i detalj

Stråkhierarkierna är Årsta parkens ryggrad som gör den lättare att uppleva och ta till sig. Men det räcker inte att skapa en trivsam park där människor lätt kan ta sig fram, det behövs också en anledning att besöka parken. Utifrån medborgardialogen har förslag för åtgärder som kan skapa aktivitet i parken tagits fram och anpassats till platsens egna förutsättningar. Nedanstående är tillägg som lyfter parken från ett fint grönområde till en älskad och använd park för människor av olika åldrar. Det finns i gestaltningen några återkommande element som knyter parken samman.

Genomgående element i gestaltningen

- Lökplanteringar med säsongsdynamik och betoning på de tidiga vårmånaderna skapar blomprakt tidigt och inger känslan av en blommande omhändertagen park. Lökplanteringar finns i anslutning till Finrummet, utegyttet och fruktträdgården.
- Markmaterial i form av naturstenshällar som ger en småskalig och mer exklusiv känsla återfinns på Parkstråken, under pergolan i finrummet och i fruktträdgården under sittplatserna.
- Enkla vattenelement. Närvaron av vatten lockar människor att slå sig ned njuta av en plats. Mindre och lättskötta vattenelement kan återfinnas i gestaltningen i form av en fontän i mitten av finrummet, en dricksfontän i utegyttet och en punnp med möjlighet att hämta vatten vid fruktträdgården under sittmöblerna.
- Äng med fröblandning Ett återkommande önskemål från medborgardialogen var blomsterprakt och som svar på det behovet skapades blomsterängarna som sås på ett flertal platser på somrarna och växer upp till vackra sommarblommor som besökare kan gå förbi och beundra eller plocka med sig hem. Denna typ av blomsterprakt kräver mycket lite skötsel vilket passar bra som för en blomsterplantering i en så pass stor park.

Fig37: Illustrationsplan skala 1:1000 platsens huvudentréer och finrum med markmaterial, belysning och växter

Finrummet

Finrummet är platsen i Årsta parken där blomprakten får spela huvudrollen. Genom att koncentrera perennplanteringar till ett rum i parken underlättar man skötsel och underhåll och ger en märkbar effekt där det bäst behövs, i anslutning till huvudentrén som en trivsamt början på parken. Finrummet är en plats för vila, att slå sig ned och njuta, nära Årsta centrum men avskilt och borta från lek och sorl från fotbollsplanerna. Finrummet består av en pergola med klättrväxter som slingrar sig längs taket och gott om sittplatser i form av bänkar. I anslutning finns praktfulla fyllblommiga körsbär (*Prunus avium plena*)

Finrummet har fyra planteringar med perenner varvat med vårlökar runt en magnolia med skulpturala grenar och spektakulär sommarblomning. I Finrummens centrum finns en större perennplantering med ett körsbärsträd och en småskalig fontän eller plats för vattenkonst i mitten. I finrummet ligger fokuset på lugn oas och blomprakt med säsongsvariation. I anslutning till Finrummet finns en av blomsterängarna med fröblandning där besökare kan plocka sina egna blommor. Finrummet är en idealisk plats för äldre eller andra som behöver en tillflyktsort att njuta av grönska i ett lugnt tempo.

Huvudentrén

Huvudentrén till parken finns där parken ansluter till Årsta centrum och har en öppning där man går in i parken med träd på vardera sida med en öppning mellan sig. Huvudentrén är placerad där Cirkelstråk möter Parkstråk och markeras därför tydligt genom markmaterialbyte som signalerar att man går ut från en plats och in i en annan. Huvudentrén kommer även att markeras med en informationsskylt om parken som berättar om dess historia som miljonprogrampark och en karta över parkens innehåll. Parkens entrés främsta syfte är att markera ett byte av karaktär och locka in besökaren i parken. I övriga entrézoner gäller samma princip där bytet av markmaterial skapar uppmärksamhet hos besökaren.

Fig39: Illustration huvudentré

Återkoppling till platsanalysen

Förslaget är baserat på platsanalys och medborgardialog, nedan följer en kort uppföljning av vilka tillgångar respektive utmaningar som förslaget behandlat.

Tillgångar

- Öppen, grön och naturlig karaktär
- Stort grönområde
- Kullar som delar in parken i mindre rumsligheter
- Trädgrupperna ger bra platser för spontan lek
- Fullvuxen vegetation
- Närliggande grönområden ger möjlighet till grön koppling
- Skyddad plats mellan lägre bostadsområden
- Befintliga fotbollsplaner och pulkabackar
- Närhet till skolor och möjlighet till pedagogisk lek

Platsens kvalitet som ett stort öppet grönområde har i förslaget varit anledningen till att gestaltningen endast har gjort små ingrepp i den befintliga strukturen. Trädgrupperna och växtligheten har behållits intakta och kompletterats av nya träd för att förstärka den gröna karaktären i parken. Förslaget har förstärkt kopplingen till närliggande grönområden för att skapa mervärde inte bara för Årstaparken utan för Östra Sala backe som stadsdel. Alla befintliga fotbollsplaner och pulkabacken har sparats och aktiviteter har planerats till andra områden i parken och närheten till skolor och förskolor har tagits upp genom uppförandet av den nya lekplatsen med naturprofil.

Utmaningar

- Öde stora delar av dygnet och året
- Brist på planering för aktiviteter
- Få sittplatser
- Svårt att orientera sig i parken
- Otydliga entréer
- Ingen tydlig hierarki på vägar och entréer
- Monotont i sin karaktär, ingen stor skillnad mellan de olika rummen

Att parken är öde under långa perioder samt bristen på aktivitet har förslaget åtgärdat genom att ge utrymme för fler typer av aktiviteter samt att tillföra ordentlig belysning. Fler sittplatser av olika typer har placerats ut i samtliga av parkens delar med betoning längs Cirkelstråket. Orienterbarheten i parken var en av de största utmaningarna för förslaget, det har lösts genom strukturen för stråkhierarkierna. Genom belysning, markmaterial och andra gestaltningsdetaljer som skiljer stråken från varandra har parken blivit lättare att orientera sig i och avläsa. Entréerna har delats in till en huvudentré och resterande småentréer, huvudentrén har markerats med växter och skyltats med information. Tilläggen har haft ambitionen att ta bort den öde känslan i parken och ersätta den med ett rikt folkliv.

Återkoppling till programmet

- Öka orienterbarheten i parken genom ett genomgående formspråk, nya gatu-hierarkier och en tydligare huvudentré.
- Tillför aktivitet som ger ökade möjligheter till avkoppling och rekreation
- Bevara parkens karaktär av ett stort grönområde miljonprogramspark
- Knyt samman parken med dess omgivning
- Tillgängliggöra parken för människor i olika åldrar och göra parken till en naturlig mötesplats.

Orienterbarheten ökas genom användandet av stråkhierarkierna i förslaget. Aktivitet tillförs i parken genom tillförandet av aktiviteter från medborgardialogen för Östra Sala backe. Genom att med små gestaltningsgrepp öka vistelsevärdet på platsen kan platsens karaktären och värdet som miljonprogramspark och kulturarv bevaras. Genom Knytstråken kommer Årstaparken att knytas till omgivande grönområden och på det viset skapa mervärde i stadsdelen. Genom en variation i aktivitet tillsammans med fler sittplatser och tillgängliga ytor blir parken tillgängliggjord för fler och kan utgöra en naturlig mötesplats.

Återkoppling till medborgardialogen

Önskemål från medborgardialogen	H de tillämpas i gestaltningsförslaget
Utegym med utökat förstärkt löpspår.	Motionsslingan
Blomprakt	I finrummet, utegymmet och fruktträdgården
Bättre orienterbarhet	I stråkhierarkierna
Stark identitet	Genom tydligt formspråk och olika typer av aktiviteter
Inhägnad hundrastgård	I hundrastgården i park-ens västra utkant
Vattenelement	En fontän placerad i fin-rummets centrum
Temalekplats	I lekplatsen med naturtema i parkens västra del.

DISKUSSION

Syftet med arbetet var att undersöka hur en miljonprogramspark kan utvecklas utifrån medborgares önskemål utan att parkens befintliga karaktär försvagas. Med det syftet blev det relevant att göra ett gestaltungsförslag för Årstaparken, en miljonprogramspark som, liksom många andra snart kommer att behöva rustas upp och anpassas efter dagens och framtidens behov. Ett delmål blev att gestalta Årstaparken till att bli en attraktiv stadsdelspark för det nya Östra Sala backe som just nu byggs i de östra delarna av Uppsala.

Metod

Metoden för arbetet var uppdelad i tre delar; platsanalys, analys av medborgardialog och genereringen av ett gestaltungsförslag genom skissande. Platsanalysen gav tillsammans med medborgardialogens material information om platsen och vägledde besluten som togs i gestaltungsprocessen. Metoden baserades på Lawsons(2005) metod för gestaltning som är uppdelad i analys, syntes och utvärdering. I det här arbetet har analysfasen utgjorts av platsanalysen och analysen av medborgardialogen. Syntesen innebar skissande och idégenerering som genom en process av skissande och undersökande resulterade i ett förslag. Detta angreppssätt fungerade bra, de allra flesta stegen av min process hamnade i kategorierna syntes och analys och utvärdering av utgör en mindre del.

Platsanalys

Jag valde att göra en visuell rumssanalys istället för inventering och analys separat, eftersom jag redan hade problembilden för parken klar för mig. Fördelen med det var att jag snabbt noterade alla mina intryck och att ovidkommande information enkelt sorterades bort. En annan fördel var att analysen lätt kunde redovisas för en oinitierad som inte behövde sälla i vad som är inventering och vad som är analys.

Nackdelen med att använda endast en platsanalys som metod är att den saknar möjligheter för att anteckna intryck utan att bedöma dem. Aspekter som skulle kunna påverka gestaltningen kan ha missats. Detta var något som i det här arbetet fick ta form genom skissandet

på och av platsen. En visuell rumsanalys fungerade väl eftersom den tillät mig att kategorisera och analysera parken med termer som jag under min utbildning blivit väl bekant med och på det sättet kunde jag friare notera aspekter av platsen som kunde ha blivit bortglömda i en striktare metod som till exempel endast Lynch (1960).

Det var svårt att fånga platsens skala i skisser på grund av dess storlek och öppenhet. Vädret försvårade skissprocessen ytterligare, kyla och mycket snö hindrade skisser utförda under längre tid. Metoden att göra två platsbesök med skissande emellan var bra eftersom jag fick ut mycket mer information på det andra platsbesöket. Jag visste då vad det var jag ville göra på platsen och vad jag specifikt skulle titta på och analysera när man väl var där.

Jag kom i kontakt med projektet Årstaparken under min tid på Tengbom arkitekter (Tengbom 2017). Där fick jag en uppfattning om Årstaparken och hur den uppfattades utifrån Årsta torg som jag inventerade under min praktik. Hur hade min analys av Årstaparken sett ut om jag hade haft mindre information vid analystillfället? Helt annorlunda eller ungefär likadan? Det är ytterst ovanligt att ha en helt fördomsfri bild av en plats i början av en gestaltungsprocess. Jag upplevde att den analysmetod jag använde fungerade bra då den sammanställer en plats till dess konkreta förutsättningar.

Avgränsningar

Något från platsanalysen som bör diskuteras är hur avgränsningarna för parken definierades. Parkens avgränsning för planförslaget definieras utifrån min egen uppfattning om vilket område som är viktigt för att sätta parken i sammanhang till omgivande stadsstruktur. Jag valde även att göra ett nedslag i större detalj i parkens södra del för att förtydliga gestaltungsprinciper och entréer. Jag bedömde det som nödvändigt att inkludera Årsta torg som inte är en del av parken men är en viktig del i parkens entréer. Att inkludera stråken som strålar ut från parkens kärna beslutades eftersom området inte kan sluta abrupt vid projektgränsen. Faran med att bara ta parken kärna i anspråk är

att man riskerar att skapa en stadsväv planerad som ett lapptäcke med fula förvirrande skarvar vid projekteringsgränser.

Analys av medborgardialog

I det här arbetet är en tidigare genomförd medborgardialog en viktig byggsten. Den utfördes på ett sätt som är vanligt när medborgarnas önskemål undersökas, genom frågor som besvaras muntligt eller på internet. Medborgardialogen för Östra Sala backe är i vissa avseenden otillförlitlig. Fakta om vilka grupper som deltog, vilka som helt saknas och numerisk frekvens på svar finns inte angivet någonstans i det dokument som redovisar svaren. De önskemål som framkommer togs därför med viss reservation och användes mer som riktlinjer än som underlag för medborgarnas krav. Vid analysen av medborgardialogen sållade jag bort önskemål som var omöjliga att genomföra eller olämpliga på platsen. Därefter delades de återstående önskemålen in i kategorier. En svaghet är att hela processen grundar sig på en bedömning i flera steg. För att kunna realiseras måste önskemålen vägas och somliga uppfylls och andra försvinner. Just detta är en del av landskapsarkitektens yrkesroll. En fråga som bör utforskas vidare är hur man i framtiden ytterligare kan involvera medborgare i planeringen av framtidens parker.

Gestaltning

Gestaltningssprocessen har precis som de flesta gestaltningssprocesser utgjorts av en växelverkan fram och tillbaka. Den inleddes med platsanalysen och därefter fortlöpte skissandet kontinuerligt. För att samla inspiration och idéer till gestaltningen studerades två referensprojekt på plats och en mängd andra genom bildkällor från olika hemsidor. Det två platser som besöktes var Husbyparken i Stockholm och Vivallakullarna i Örebro. Dessa två bedömdes vara lämpliga inspirationsprojekt, i Vivallas fall eftersom det pågår ett liknande projekt som har kommit med ett lyckat grepp i form av en ny vägstruktur som underlättar rörelse genom området och ökar orienterbarheten. I Husbys fall så var det en mindre park där enkla men moderna designgrepp använts för ge parken ett lyft.

Man kan diskutera huruvida Husbyparken var ett relevant inspirationsprojekt då det är en så pass liten park som inte har många aspekter gemensamt med Årstaparken. Men Husbyparken gav snarare inspiration till detaljer som användandet text och belysning och olika typer av material. Ett besök till en annan miljonprogramspark som rustats upp med lyckat resultat hade varit idealiskt men då Uppsala är i framkant med upprustningen av Årstaparken är många andra miljonprogramsparker planerade att rustas upp men inga står ännu färdiga Allt eftersom miljonprogramsparker rustas upp borde lyckade exempel samalas som referens till framtida liknande projekt.

Skissprocessen utforskade olika teman, formspråk och lösningar. Relativt snabbt smalnades skissandet av till idén om att lösa problemen på platsen genom tydligare stråk och stråkhierarkier. Fördelen med detta var att många idéer och lösningar inom temat fick tid att utforskas och avskrivas eller resultera i det slutgiltiga förslaget. Nackdelarna var att den lekfulla kreativiteten i processen snabbt fick ge vika för en relativt praktisk och konkret gestaltningssidé. Hade det gynnat förslaget att stanna ytterligare i kaosfasen av skissandet något längre?

Metoden som användes för att styra skissprocessen delades upp i tidskisser och utforskande skisser där olika kategorier fördes samman. I stora drag följde emellertid skissmetoden inget fast mönster utan skisser utvecklades till frågor som i sin tur besvarades av nya skisser och punktlistor och på det sättet drevs arbetet framåt.

Resultat

Arbetet presenteras i A3 format där både process och resultat redovisas. Skalan på gestaltningen är stor och på principnivå snarare än detaljnivå. Stråkprinciperna presenteras tydligast i A3 format med text och bild på ett ställe. Den bärande idén för gestaltningsförslaget som ledde fram till programpunkterna är Stråk. Den bärande idén går ut på att underlätta orienterbarhet och läsbarhet i parken genom att uppföra gestaltningsprinciper för fyra typer av stråk.

Program

Programpunkterna för gestaltningsförslaget Stråk togs fram för att ett övergripande gestaltningsförslag för Årstaparken. Förslaget svarar på frågorna; vilka åtgärder krävs för att Årstaparken ska fungera som en samlande attraktiv stadsdelspark för östra Sala backe? Och vilka vistelsevärden ska bevaras och utvecklas i Årstaparken?

Den första programpunkten för förslaget handlade om att **“öka orienterbarheten i parken genom ett genomgående formspråk, nya gatuhierarkier och en tydlig entré”** Denna punkt har i stor utsträckning varit viktig och en del av målet med arbetet. Programpunkten har uppfyllts genom uppdelningen av stråkhierarkierna som tydligare vägleder parkens besökare om var nya stråk börjar och slutar på ett konkret sätt i markmaterial, växtlighet, och detaljer som belysningsarmatur och bänkar. Entréerna har i förslaget delats upp i en huvudentré och övriga mindre entréer genom parken. Betoningen har i huvudentén lagts på att tydligt markera att man går in i eller ut ur någonting för att en besökare lättare ska kunna orientera sig i parken. En besökare kan sen om han eller hon önskar avvika från någon av de många mindre entréerna i

parken. Något värt att diskutera är om man skulle behövt fler än en huvudentré, exempelvis en i vardera riktning. Beslutet att använda sig av en huvudentré fattades emellertid för att öka tydligheten och fler huvudentréer hade minskat tydligheten och läsbarheten.

Den andra programpunkt var att **“Tillföra aktivitet som ger ökade möjligheter till avkoppling och rekreation”** Programpunkten uppfylldes genom sammanförandet mellan önskemålen från medborgardialogen för Östra Sala backe och hänsynstagandet till platsens unika förutsättningar. I förslaget tillförs aktivitet i flera former bland annat plats för motion, platser för odling och platser för vila. Genom att använda förslagen från medborgardialogen skapas flera olika mötesplatser där människor kan samlas och enas via intresse och aktivitet. På utegymmet kan gamla som unga få en chans att mötas när de vill träna och motionera. I fruktträdgården kan människor från olika typer av åldrar och kulturer utbyta kunskap och intresse.

Kan en enda park utan att tappa sin karaktär hålla alla dessa mycket olika aktiviteter? På grund av parkens storlek och säregna form där de utstrålande armarna bildar egna rum kan Årstaparken hålla alla de olikartade aktiviteterna utan att kännas splittrad eller rörig.

Att bevara karaktär av stort grönområde som är den tredje programpunkten har varit en ambition under hela gestaltningssprocessen. Under platsanalysen utvärderades att en av Årstaparkens största styrkor är dess stora öppna gröna karaktär, typisk för miljonprogramsparken. När man ser till gestaltningsförslaget som helhet kan man drabbas av tanken att inte mycket är förändrat, strukturen på parken är bevarad, de stora gräsytorerna är i stort sett helt bevarade med då utspridda tillägg. Gestaltningssförslaget har med varsam hand gjort små förändringar för att förbättra helheten av parken och genom det har karaktären av ett stort grönområde bevarats.

Den fjärde programpunkten är **“Knyt samman parken med dess omgivning”**. Detta har varit det stora greppet för gestaltningen, att inte bara rusta upp parken utan att knyta den till omgivande grönområden och parker. Detta skapar skapa ett mervärde för framtida Östra Sala backe som helhet. Gestaltningen har presenterat ett förslag på hur Årstaparken ska knytas till sin omgivning. Men för att i praktiken utreda exakt hur en sådan lösning skulle kunna se ut praktiskt krävs vidare utredning och det i sig skulle kunna räcka till ett helt nytt arbete.

“Tillgängligöra parken för människor i olika åldrar och gör parken till en naturlig mötesplats” Denna programpunkten realiseras genom att planera tillgängliga vägar och en tydlig läsbar park, tillsammans med ett varierat utbud av aktiviteter. Detta kommer att göra Årstaparken till en naturlig mötesplats i området.

Programpunkterna berör aspekterna orienterbarheten i parken, parken som målpunkt, mötesplats och dess koppling till närliggande grönstruktur. De svarar på hur ett övergripande gestaltungsförslag för Årstaparken kan utformas med fokus på orienterbarhet och önskemål från medborgare.

Förslaget som exempel för andra miljonprogramsparker Årstaparken är på många sätt en typisk miljonprogramspark, stor, grön, oprogrammerad i utkanten av en stad. Även om Årstaparken fyller en unik roll i Uppsalas gröna struktur är den långt ifrån unik utifrån ett nationellt perspektiv. De allra flesta svenska städer står nu inför uppgiften att restaurera och förnya sina miljonprogramsparker. För denna typ av upprustning finns många aspekter att beakta. Våra miljonprogramsparker består ofta av stora gröna ytor.

Ytor av större storlek prioriteras ofta bort i dagens stadsbyggande, där den ekonomiska aspekten av att få plats med så många bostäder som möjligt, sätts i första rummet. För en lyckad park räcker det inte att endast vara grön. För att vara en bra stadsdelspark där en stor grupp människor ska kunna mötas krävs en mötesplats där grupper som annars sällan träffas får en neutral plats att spendera tid med varandra

sida vid sida utan att nödvändigtvis göra samma saker. Att gestalta en miljonprogramspark som har stått i 50 år att fungera lika väl i 50 år till, kräver eftertanke utifrån aspekten vad som är viktigt att bevara. Vad i de här parkerna utgör vårt framtida kulturarv? Hur mycket ändringar tål dessa parker utan att förlora sin historiska integritet. Om en öppen oprogrammerad park är ett kännetecken för sin tid hur kan man då göra tillägg utan att förta dess karaktär?

Årstaparken

Tilläggen förändrar platsens karaktär. Fler aktiviteter leder till en mer levande park med ett myllrande folkliv. Det är min åsikt att dessa tillägg i gestaltningen inte kommer att frånta parken dess rymliga känsla. Parkens övergripande vägstruktur, struktur av växtlighet och kuperade terräng har inte förändrats i gestaltningen eftersom de är viktiga delar av parken som miljonprogramspark och kulturhistoriskt minne. Det gestaltningen har gjort är att lägga till ytterligare ett lager till parken som kan visa prioriteringar och värderingar i samhället idag.

I arbetet med Årstaparken har rent strukturmässigt mycket få förändringar skett. Ett extra stråk tvärs över parken har tillkommit, ett antal nya träd har planterats och markmaterialet har ersatts. Ett nytt finrum har lagts till och mer fokus har lagts på platsens entréer i förhållande till Årsta torg. Men om man ser till den stora bilden är inte mycket förändrat, parken har fått ett nytt lager målarfärg men den gamla strukturen finns fortfarande kvar där under. En fråga jag tar med mig är den om hur mycket, som verkligen behöver göras för att lyfta en plats, och när det är bäst att göra mindre och fokusera på att bevara.

Slutsats

Syftet med det här arbetet var att undersöka hur en miljonprogramspark kan utvecklas utifrån medborgares önskemål utan att parkens befintliga karaktär försvagas. Min slutsats är att miljonprogramsparker i allmänhet och Årstaparken i synnerhet är en del av vårt kulturarv. De är viktiga att bevara och de bör rustas upp, utifrån dagens behov och framtidens användare, med varsam hand.

KÄLLFÖRTECKNING

Andersson, T. (2000). *Stockholms tekniska historia. 7, Utanför staden* : Parker i Stockholms förorter. Stockholm: Stockholmia.

Björk, C., Reppen, L., & Nordling, L. (2000). *Så byggdes staden : [stadsbyggnad, arkitektur, husbyggnad]*. Stockholm: Svensk byggtjänst.

Lawson, B. (2005). *How designers think* (Paperback ed.). London: Architectural Press

Lilja, M. (2018). *Gårdar och parker rustas för 18,8 miljoner. Mitt i hela stockholm*, 4 januari. Tillgänglig: <https://mitti.se/nyheter/utemiljo-tensta/> [2018-02-05]

Malmö stad (2018). *Bellevuegården*. Tillgänglig: <http://malmo.se/Stadsplanering--trafik/Stadsplanering--visioner/Utvecklingsomraden/Bellevuegarden.html> [2018-02-05]

Nevéus, T., Lundh, H & Laufors, E (1987). Kommittén för utgivandet av Uppsala stads historia. Uppsala stads historia. 6:6, Det gröna Uppsala. Uppsala: Historiekomm.

Stahlschmidt, P., Swaffield, S., Primdahl, J., & Nellesmann, V. (2017). *Landscape analysis : Investigating the potentials of space and place*. Abingdon, Oxon ; New York, NY: Routledge, an imprint of the Taylor & Francis Group.

Stockholm stad (2017). *Miljonprogrammet och storskaligt byggande*. Tillgänglig: <http://www.stockholm.se/KulturFritid/Park-och-natur/Parker/Parkhistoria/1960-1970/> [2018-02-02]

Ström, (2006). *I Årsta för att stanna*. Uppsala nya tidning 11 februari. Tillgänglig: <http://www.unt.se/upsala/i-arsta-for-att-stanna-358326.aspx> [2018-02-05]

Sweco (2018). *Husbyparken Stocholm* Tillgänglig: <http://www.sweco.se/vart-erbjudande/arkitektur/landskap/husbyparken/> [2018-06-19]

Tengbom (2017). Årstaparken, Laterna magica. Opublicerat material Tengbom arkitekter, Uppsala [2018-05-22]

Uppsala kommun (2010) Östra Sala backe planprogram Tillgänglig: http://ostrasalabacke.upsala.se/Global/Ostra_Salabacke/01_Om_projektet/Planprogram_Ostra_Sala_backe_webb.pdf [2018-07-12]

Uppsala kommun (2014). *Parkeplan för Uppsala stad-Parkeplan 1*.

Tillgänglig: <https://www.upsala.se/contentassets/90c7a95169c148beb968ff453852f59d/parkplan-bakgrund-tillgangsanalys-plan-parkutveckling.pdf> [2018-05-22]

Uppsala kommun (2016). *Inkomna idéer och förslag*. Tillgänglig: <http://ostrasalabacke.upsala.se/sv/om--projektet/Medborgardialog/Tyck-till-om-Arstaparken/Inkomna-forslag-och-ideer/> [2018-05-22]

Uppsala kommun (2018a). *Östra sala backe- Plats för smart stadsliv*. Tillgänglig: <http://ostrasalabacke.upsala.se/sv/Byggnader--etablering/Bostader-och-verksamheter/Bostader--verksamheter-etapp-2b/>

Uppsala kommun (2018b). *Östra Salabacke etapp 2 Årstatorg* Tillgänglig: <http://www.ostrasalabacke.upsala.se/sv/om--projektet/Aktuellt/Aktivitetsdag-och-fokusgrupper1/> [2018-07-12]

Uppsala kommun (2018c) . Detaljplaner för Östra Salabacke Tillgänglig: <http://ostrasalabacke.upsala.se/sv/om--projektet/detaljplaner/> [2018-07-12]

Uppsala kommun (u.å) *Medborgardialog östra sala backe* Tillgänglig: http://www.ostrasalabacke.upsala.se/Global/Ostra_Salabacke/01_Om_projektet/affisch20131111.pdf [2018-07-12]

White arkitekter (u.å). *Dialog östra sala backe*. Tillgänglig: http://ostrasalabacke.upsala.se/Global/Ostra_Salabacke/01_Om_projektet/%c3%96SB_webb.pdf [2018-05-22]

Örebro kommun (2018) a. *Saxons park*. Tillgänglig: <http://www.orebro.se/kultur--fritid/natur--parker/parker/saxons-park.html> [2018-02-05]

Örebro kommun (2018) b. *Vivallakullen*. Tillgänglig: <https://www.orebro.se/kultur--fritid/natur--parker/parker/vivallakullen.html>

Tillgänglig: <https://kartor.eniro.se/?c=59.869441,17.690831&z=14>

Fig2: Möjlig gestaltning av det föreslagna Årsta torg: Juul Frost Arkitekter. [2018-06-19]

Fig3: Ortofoto av Årstaparken. Eniro [2018-06-19]
Tllgänglig: <https://kartor.eniro.se/?c=59.864449,17.692194&z=14&l=aerial>

Fig6: Modell av designprocessen. Lawson, b (2005 sid.40)

Fig10: Movium, SLU av Anders Busse Nielsen U.Å
Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/landskapslabets-dag-i-alnarp> [2018-05-22]

[se/?c=59.865634,17.686315&z=15&l=aerial&q=%22Rackarbergsgatan,%20UPPSALA%22;232076168;geo](https://kartor.eniro.se/?c=59.865634,17.686315&z=15&l=aerial&q=%22Rackarbergsgatan,%20UPPSALA%22;232076168;geo)

Bilder

Fig1: Karta över Uppsala. Eniro [2018-06-19]

